

Dr. Jack Finnegan, SDB

Formační týden českých a slovenských ředitelů salesiánských komunit

Fryšták 17. – 21. 1. 2005

přeložil: Ladislav Heryán, SDB

ÚVOD: OBECNÉ ÚVAHY

Duchovní vedení je název pro velmi starou náboženskou a duchovní tradici, která v posledních desetiletích znovu nabyla v církvi i salesiánském prostředí velkého vlivu. Snaží-li se však duchovní vedení někdo popsat, je to bohužel vždy fenomén s různými rysy: konkrétními a zároveň nesdělitelnými, vyžadující odbornost a zároveň nadání. Jelikož je životně důležitým prvkem křesťanství již od jeho počátku, je velice těžké popsat, v čem duchovní vedení vlastně spočívá; každá duchovní tradice se je totiž snažila rozvinout svým vlastním jedinečným přístupem. Tento problém se stává význačným zejména dnes, kdy tolik lidí každého věku pocítuje skutečnou duchovní vyprahlost, nebo dokonce upadá do opravdového duchovního nedostatku. Přesto všechno cítí nutkání dát svému životu duchovní rozměr v realitě světa, který se vyznačuje divokým zmatkem životních stylů, hlasů, sociálních podmínek a profesních tužeb. Každý duchovní vůdce musí dnes čelit výzvě, kterou současný život v Evropě nabízí: zmatený nadbytek pozemských možností. Dokonce uvnitř křesťanství samotného jsme konfrontováni s řadou životních forem a podmínek jako nikdy v Evropě předtím. V těchto překotně se měnících časech je urgentní potřeba duchovních vůdců, kteří by byli schopni přistupovat k lidem na základě kontemplativního ztišení a pozornosti zakořeněné v modlitbě.

Evropští křesťané angažovaní v pastorační, duchovní nebo výchovné službě již dnes bohužel nestaví na společné křesťanské kultuře. Výsledkem toho je, že se křesťanská spiritualita musí znovu vypořádat s výzvou stát se podle biblických obrazů kvasem či perlou veliké ceny, pokladem ukrytým v poli. Autentická forma křesťanského života se díky tomu postupně stala záležitostí osobní odpovědnosti a individuálního úsilí dokonce i v řeholních komunitách, které se musí vypořádat se smutnou skutečností křehkosti povolání a zmatku ohledně řeholního a kněžského života v dnešních globalizačních ekonomikách. Pro duchovní vůdce je výzvou nalezení jedinečné osobní i společné formy života, který by byl zakořeněn v osobě a poselství Ježíše Krista a prožíván v církvi. V tomto smyslu je pak křesťanské duchovní vedení ve své podstatě holistické. Jeho snahou je odkrýt a zakořenit evangelium do každé oblasti života a činnosti člověka, a to jak na osobní tak společenské úrovni způsobem, který by byl schopný nabídnout ve veřejných arénách současné Evropy přesvědčivé svědectví. To znamená, že duchovní vedení nikdy nebude v křesťanském smyslu autentické, pokud bude redukováno pouze na introspektivní, individualistický nebo osobní proces.

I když rozsáhlé výzkumy v posledních letech ukázaly, že duchovní vedení a značný počet různých humanistických terapií spolu nesdílejí svůj formální předmět, je třeba přiznat, že mezi duchovním vedením a různými terapiemi vytvořenými na základě psychologie a společenských věd existuje spousta blízkých prvků. Je sice pravdou, že duchovní vedení není jakousi formou psychoterapie nebo poradenství, obě pole se však vzájemně překrývají a často sdílejí surový materiál reálných lidských životů, traumat a dalších pokřivujících zkušeností. Rozdíl spočívá v tom, že duchovní vedení se primárně nezabývá řešením negativních lidských problémů nebo dilemat, mírou schopností se vyrovnat s životními problémy, potížemi, schopností se přizpůsobit, či dokonce otázkami jako zoufání, strach, hněv nebo úzkost. Jeho prvořadým zájmem je kontemplativní pozornost vůči bázeň vzbuzujícímu Božímu působení v lidském

životě a nacházení uzdravujícího hlasu Ducha svatého v událostech reálného života. Současné křesťanské duchovní vedení se na rozdíl od psychologických terapií formálně soustřeďuje na dědictví Ježíše Krista a církve a nachází v něm základy pro své cíle, metody, obsahy a přístupy jak pro osobní tak společenské hledání smyslu ve stále více sekularizované době a její postmoderně a po způsobu New Age chápaného posvátna. Je-li tomu tak, pak si nemůže dovolit ignorovat ty nejlepší poznatky společenských věd.

Obecně řečeno, duchovní vedení se soustřeďuje na duchovně probuzený život otevřený transcendentnu. Je procesem doprovázení, pomáhání a přátelských vztahů, ve které jeden napomáhá druhému si všimnout a angažovat ve spletitostech a výzvách života probuzeného k meditativní přítomnosti a přemýšlivému prožívání. Duchovní vedení se děje na pozadí posvátného horizontu, kdy duchovní vůdce je služebníkem Tajemství (srov. Ef 3,7). Má-li pravdu Karl Rahner, jeho cílem není nic menšího než prorocký mysticismus (srov. 25.GK, 190). V ideálním případě může tento úkol začít tehdy, když se člověk musí vypořádat s bolestnými a disfunkčními existenciálními úzkostmi a otázkami, které tolik charakterizují a narušují osobní i společenský život. S tímto ideálním stavem však většina duchovních vůdců vůbec nepočítá, zejména těch, kteří se věnují doprovázení povolání v seminářích nebo formačních programech, nebo volaných pomoci v krizových situacích. Zkušený duchovní vůdce je v tomto smyslu bdělý, a je vděčný za poznatky psychologických věd a dovedností. Dobrý duchovní vůdce se na rozdíl od profesionálního psychoterapeuta nebo poradce primárně nespolehá na odborný profesní výcvik, ale na obdarování Duchem svatým. Zkušený duchovní vůdce, zejména prošel-li vlastním výcvikem, ví, co to znamená být pozorný k výzvám přicházejícím z vnímavosti pro znamení Boží přítomnosti, co znamená tato znamení následovat, udržovat se vůči nim v bdělosti a napomáhat druhému, aby je v denním životě objevoval i on. Dobré duchovní vedení je vždy víc než jen zručnost nebo talent a trénink, a vyžaduje od člověka víc než jen řádné teologické či psychologické znalosti. Samo o sobě je autentickou duchovní kázní, které se ten, kdo je praktikuje, musí podřídít. Dobré duchovní vedení je vždy zakořeněno v radikálním úmyslu hledat Boha, a ve vědomém úsilí být nástrojem Boží uzdravující lásky pro dobro druhých. Je vždy povoláním ke kontemplativní pozornosti uprostřed nepředpověditelných vrtochů denního života.

Dobré duchovní vedení podporuje a zcela se věnuje cestě druhého člověka, který má úmysl se vydat do světa Ducha svatého. Tento úkol vyžaduje mnohem víc než jen zkušenost, odbornost či bohabojnost, i když i to jsou význačné kvality. Kdokoli se chce věnovat umění duchovního vedení, musí se stát osobou, která je bezúhonná, poctivá, soucitná, se zdravým úsudkem, pokorou a základním pozitivním laděním, osobou otevřenou, která je obdarována schopností kontemplativního naslouchání jiné lidské bytosti v jejím hledání Boha. Obrazně řečeno, dobré duchovní vedení je službou pohostinnosti druhému, který do života duchovního vůdce vstupuje, je službou učitele, který v zápasech podepírá člověka toužícího poznat cesty Boží. Je především službou porodního asistenta, který se napomáhá zrodit duchovnímu životu ve všech zapeklitostech lidské existence. Dobrý duchovní vůdce je ten, kdo se osobně uvolil stát kanálem, skrze který se Boží Svatý Duch uchází o kteréhokoli člověka a láká jej k překonání sil, bránících a zatemňujících cestu k životu.

SALESIÁNSKÝ ROZMĚR

Salesiáni, kteří se věnují službě duchovního vedení, obvykle pracují se dvěma odlišnými, ale mezi sebou souvisejícími skupinami lidí. První skupinou jsou začátečníci v duchovním životě, často mladí salesiáni ve formaci, mladí lidé přemýšlející o duchovním povolání nebo začínající svou duchovní cestu. Druhou skupinou jsou ti, kdo jsou již starší nebo pokročilí, spolubratři nebo jiní řeholníci a laici, například ti, kteří berou svůj duchovní život vážně, nebo případně musí řešit otázky a témata vyžadující důkladnější a soustavnější pozornost moudrého a zkušeného duchovního vůdce.

Bez ohledu na tu či onu skupinu, salesiáni pracující v duchovním vedení, formaci nebo doprovázení povolání, potkávají lidi takové jací jsou a v kontextu jejich každodenních životů. Dělají to bez ohledu na to, jak se vůči složitostem a disharmoniím těchto osob cítí. Dobré duchovní vedení je schopno dohlédnout za mnohoznačností a neuspořádaností existence, kdy lidé usilují o pochopení rozporu mezi spiritualitou, které se oddali, a pravdou jejich každodenních životů. Napomáhá jim v zápase o odpověď s určitou dávkou svobody k tomu, co setkání s Božím Tajemstvím s sebou nese. Je důležité, aby duchovní vůdce

připomínal, že se zde nejedná jen o formaci nebo reformaci, ale o *Boží transformaci, proměnění*. Nesmíme zapomínat, že vůdce i vedený plavou v tajemství Boží lásky. Zkušení duchovní vůdcové chápou, že jejich úkolem je napomáhat těm, kdo k nim přicházejí, aby se „rozpomněli“ na cestu, na níž je každá lidská bytost volána, a udržovali se vůči ní v účinné bdělosti. V tomto kontextu je důležité, aby se každý salesián pracující jako duchovní vůdce rozpomínal na základní povolání ke sjednocení s Bohem, povolání ke kontemplaci v činnosti (S 12).

Otázka definic: duchovní vedení a spiritualita

Domnívám se, že dříve než plně vstoupíme do pojednání o duchovním vedení v salesiánském kontextu, a to zejména o doprovázení povolání mladších salesiánů, bude nám ku pomoci odpověď na dvě spolu související otázky. Za první, co je to duchovní vedení, jaký způsob vztahu představuje a jaký proces při něm probíhá? Za druhé, co chápeme pod slovem „duchovní“ nebo „spiritualita“?

(a) Duchovní vedení: Vzhledem k první otázce, duchovním vedením se rozumí specifická forma doprovázení, přátelského vztahu a vedení, které je nabízeno tomu, kdo o ně svobodně požádá a přeje si ho. To je jasné. Ale jak tomu máme rozumět? V tomto svém pojednání zastávám názor, že se musí stát středem *hermeneutického procesu zaměřeného na formaci salesiánské a křesťanské identity*. *Uskutečňuje se prostřednictvím vyprávění vlastního života, na které duchovní vůdce odpovídá nejprve svým empatickým kontemplativním nasloucháním v kontextu meziosobního pomáhajícího vztahu. Jeho cílem je probudit ty nejhlubší úrovně reality člověka a jeho základní lidství*. Pro inspiraci umění duchovního vedení teologie nabízí tři hermeneutické modely: doktrinální, historicko-faktický a dialogicko-pluralistický. Každý z nich je užitečný; každý hraje v soustředění pozornosti a kvalitě kontemplativního naslouchání, kterým se dobré duchovní vedení vyznačuje, svou roli. Hermeneutické naslouchání nám umožňuje přístup k širokému spektru témat. Dobrým příkladem je téma podobnosti v našem chápání identity – například srovnáme-li velké postavy salesiánských dějin s obrazem salesiána podle Stanov.

Dále nám umožňuje určit a konfrontovat otázky rozdílnosti a jejich dopad na formační programy, zejména pokud myslíme na budoucnost kongregace a kvalitu potenciální role, kterou v ní jednotlivec bude mít. Dovoluje nám také zvážit autentickou individualitu a talent člověka, stejně jako jeho vhodnost pro salesiánský život. Pokud duchovní vůdce pozorně a s kontemplativním soustředěním naslouchá, všechny tyto faktory konvergují. Co to znamená? Zcela jednoduše, kontemplativní naslouchání má schopnost prostoupit veškerou povrchní nesoustředěnost a dosáhnout hluboké podstaty a pramene všech duchovních věcí. Ve své nejrozvinutější formě je uvolněné, bdělé a svobodné od předsudků a obav. Je vědomé, bdělé a chápající. Pokud je praktikováno soustavně, probouzí ne-manipulativní vědomí, schopné vnímat jak kvalitu tohoto vědomí samotného tak jeho obsahy. Při otevírání tohoto kontemplativního vědomí za pomoci meditačního ztišení je nevyhnutelně podrobena výzvám i osobní historie, citlivost, očekávání, úzkosti a názory duchovního vůdce. Je důležité si to uvědomit a dovolit, aby se tak skutečně stalo. Při hledání pravdy a Boží vůle se velice často vynořují vnitřní kompromisy, zejména bylo-li hledání pravdy odloženo, odvedeno, odporovalo-li se mu, nebo bylo uvězněno v síti přijatelných vysvětlení, konstrukcí a interpretací. Ve vyhýbání se důsledkům vlastních duchovních zkušeností člověk dokáže být nekonečně vynalézavý.

Dobrý duchovní vůdce je pozorný k různorodostem rozhovoru s člověkem. Toto vědomí je důležité, protože duchovní vůdce musí skrze mluvené slovo a vyprávění druhého o svém životě *chápat sebe sama před Bohem*. Právě v této výzvě k solidaritě s doprovázeným člověkem, kdy je vystupující já vedeno v oblouku rozlišování, vystupuje nové pochopení sebe sama v kongregaci, v církvi a ve světě. Vyprávěcí proces je pro duchovní a vokacionální doprovázení a všechny ostatní formy duchovního vedení podstatným. Don Bosko a další velké postavy salesiánské spirituality jej rozvinuli do velké dokonalosti (srov. *Paměti oratoře*). Jedná se o základní prvek a definující rys salesiánského duchovního vedení. Vyprávění o životě je polem, v němž je ukryt poklad Ducha svatého. Duchovní vedení je uměním hledat zlato v proudu života člověka. Co se tímto obrazem myslí? To, že v životě a historii člověka prakticky neexistuje nic, co by nebylo předmětem duchovního vedení. Čím víc holistický přístup k životu, tím se stane duchovnějším.

(b) Spiritualita: To nás přivádí k otázce, jaký obsah máme dnes dát slovu „spiritualita“. Odpovědět na ni v současném světě je velmi obtížné. Podíváme-li se na literaturu o spiritualitě, rychle zjistíme, že neexistuje definice, na které by se všichni shodli, a to ani v akademickém prostředí. Vím, že existuje více než sto možných definicí, přičemž záleží na jejich kontextu, použití, teologických nebo sociálně-kulturních východiscích a mnoha dalších vlivech. Definice je možno rozdělit do tří skupin: ty, které vycházejí z *náboženských tradic*; ty, které jistým způsobem *uctívají posvátno*; ty, které jsou *výslovně sekulární* jak ve svém tónu i cílech podle toho, zda je definice svázána s objektivním významem zakotveným v nějaké náboženské tradici či nikoli. Na tomto pozadí je třeba říct, že jsme duchovní lidé. Spiritualita je mnohoválná a složitá, zasahuje každou oblast a rozměr lidského života a zkušenosti. Není jednoduše jen o naplnění nebo štěstí, ani není jednoduchou odpovědí na otázku „o čem ten život vlastně je?“. Mnohem důležitějším je fakt, že okamžiky meditace nebo tichého přemýšlení často přivádějí pozornost k jádru spirituální přirozenosti, která leží hluboko v bytosti člověka. V těchto hlubokých momentech se setkáváme s tázajícím se, putujícím a proměňujícím já, které nám chce říci něco důležitého o tom, kým ve skutečnosti jsme a jak máme směřovat a prožívat své životy. V setkání s lidskou přirozeností se setkáváme duchovně a velkou výzvou o základní důvěře tváří v tvář úzkosti a vině. Úsilí o definici spirituality dnes je charakteristické mnohými vzájemně propojenými tématy. Je důležité, aby s nimi duchovní vůdcové byli velmi dobře obeznámeni.

- ♦ *Vztah k Bohu* je základním tématem v těch spiritualitách, které udržují spojení s nějakou náboženskou tradicí. Duchovní vůdcové však rovněž musí vědět, jak mluvit s lidmi bez znalosti teologického jazyka, kteří přesto učinili zkušenost s posvátnem, s posledními skutečnostmi.
- ♦ Třebaže na vágní úrovni, mnohé definice se shodují v tom, že spirituální označuje *něco přesahujícího vlastní já*.
- ♦ V definicích spirituality se velice často objevují společná témata *transcendentní souvislosti*. Často se snaží o konceptualizaci buď vyšší bytosti či síly, nebo schopnosti či potřeby zakoušet život mimo denní rutinu, avšak spojený s druhými mimo prostor a čas. Tato propojenost se objevuje ve třech formách:
 - Intrapersonální
 - Interpersonální
 - Transpersonální
- ♦ Dalším společným tématem je *existenciální uvědomění*, obvykle v souvislosti s transcendentní souvislostí.
- ♦ Společná jsou rovněž témata týkající se *smyslu a cíle života*. Ty jsou zvláště ústředními v sekulárních definicích spirituality. V náboženských definicích jsou druhotné vzhledem ke vztahu k Bohu.
- ♦ Témata zabývající se *integrujícím prvkem osobnosti*, nejvlastnějšího já. Toto téma vyzdvihuje osobní a subjektivní význam spirituality, zejména v sekulárních definicích. V náboženských definicích vzbuzuje otázky ohledně duše a ducha.
- ♦ Význačnými jsou rovněž témata týkající se *hodnot a motivací, osobních rozhodnutí, výsledků a plodů*, důležitým je rovněž *mysl pro společenství*.
- ♦ Existuje široký konsensus v tom, že spiritualita je *aktivním procesem* stejně jako stavem bytí. Jako taková může osobnosti scházet nebo v ní pouze dřimat, a je třeba ji chápat jako charakteristický rys člověka.
- ♦ Duch je chápán jako *činný skrze nás*, a nikoli pouze v nás, a má schopnost bořit hranice, které si vytváříme ve svých životech a vztazích. Je však rovněž chápán jako na nás nezávislý a může být integrován ve větší či menší míře.
- ♦ Spiritualitu nelze chápat jako *introspekci*: to by bylo popřením ústředního tématu transcendence.
- ♦ Spiritualita je často chápána jako *transformační a inspirační*, spíše než pouze motivační.
- ♦ Spiritualita je rovněž považována za *subjektivní a osobní konstrukt*, a tedy je důležité pochopit, jak ji jednotlivé osoby zakoušejí ve specifických podmínkách svých vlastních životů. Duchovní vůdce si musí

být této její dimenze vědom a musí ji respektovat. Pokusy vnucovat objektivní definici bez ohledu nebo starostlivosti o subjektivní chápání může zapříčinit vnitřní konflikt.

♦ Spiritualita hraje *utvářející roli v pracovní (zaměstnanecké) identitě osoby*. Platí to zejména tehdy, jestliže se osoba rozhodne pro duchovní povolání. V tomto případě je potřeba očekávat, že spiritualita zde bude hrát ústřední a určující roli. Je jí potřeba vyvážit péči o pracovní (zaměstnaneckou) spravedlnost, pracovní transformaci a otázky spojené s pracovní deprivací. To vše má vliv a je výzvou pracovní identity a může být příčinou krizí, utrpení, smutku, lítosti a ztráty, zejména pokud je potřeba znovu přetvořit identitu samotnou.

V duchovním vedení se setkáváme se světem tužeb, které je třeba uznat za to, čím jsou. Všichni k této problematice přistupujeme individuálním způsobem. Činíme volby a rozhodnutí v naději, že objevíme něco, co nás naplní. Tyto faktory nás normálně přitahují k materiálnímu světu. Jsme-li požehnáni a máme-li kontemplativní vhléd, časem objevíme, že hmotné věci a síť s nimi souvisejících vztahů nemají moc nás učinit úplnými. Skutečná duchovní cesta začíná obvykle tehdy, když chybný start svázaný s materiálními věcmi a vztahy nechá člověku pocítit svou přítomnost a přichází k uvědomění. Obrysy spirituality se dotýkají každé stránky života, zejména našich myslí a mentalit, naší schopnosti komunikace a vztahu ke druhým, a celého oblasti chování a činnosti. Ovlivňuje myšlení a každičký aspekt myslí. Spiritualita nám umožňuje poznat, že transcendentno je skutečné. Je hluboce proměňující. Utváří naši schopnost komunikace s druhými slovy a skutky plnými naděje. Spiritualita ukazuje cestu, jak se angažovat v dějinách i společnosti mystickým a prorockým způsobem, který nejenže zakouší Boha, ale rovněž touží změnit svět a uskutečnit Boží království. Motivuje nás, abychom v naší jedinečné situaci zviditelnili Kristovu cestu. V salesiánské tradici jsou všechny tyto prvky vyjádřeny centrálním postavením srdce, láskou, která je jádrem naší bytosti: láska jako vrchol a utvářející síla veškerého křesťanského života.

Vliv Don Boskova preventivního systému

Spiritualita je způsob života, který dává člověku základní smysl a hodnotu, charakterizovanou zvláštní kvalitou energie a vědomí v denním životě. Má co do činění nejen s kvalitou živosti a energie k angažmá utvářejícím naše životy, ale také s naším způsobem vidění věcí, kvalitou veškerého našeho vnímání a hloubkou přesvědčení, že celé stvoření je dílem Božím. Tak jako Don Bosko věříme, že základní životní výzvou je rozpoznat Boží dobrotu zjevenou v srdci každého člověka, v celém stvoření a lidských dějinách. Jsme zastánci vyváženého a optimistického vtěleného humanismu po způsobu sv. Františka Saleského. Naše spiritualita je zakořeněna v *Preventivním systému* Dona Boska, s jeho hlubokým doceněním nejhlubší hodnoty lidské rozumnosti, autentické religiozity a ozdravující moci milující přívětivosti. To jsou utvářející síly jak salesiánské výchovy, tak (což nás nemůže překvapit) i salesiánského duchovního vedení a každé formy salesiánského vokacionálního a formačního doprovázení.

Preventivní systém vyzývá každého salesiána, aby rozvíjel sympatický, přátelský a holistický přístup nejen k výchově obecně, ale také k duchovnímu doprovázení obzvlášť. Takový přístup k duchovnímu doprovázení směřuje k vytvoření prostředí, které ‚tahá ven‘ (*educere*) to nejlepší z doprovázené osoby, povzbuzuje schopnost autentického sebe-vyjádření a vyjádření autobiografického. Přispívá a napomáhá každé osobě v rozvíjení takového způsobu života, který pěstuje to, co je dobré, zdravé, tvořivé, radostné a život rozmnožující. Salesiánské duchovní vedení, stejně jako salesiánský přístup k výchově obecně, chápe, že duchovní život, apoštolské poslání a výchovný styl jsou tři mezi sebou se ovlivňujícími prvky. Označuje a sjednocuje pastorační lásku, která pohání veškerou salesiánskou existenci: být v církvi ‚znamením a nositeli Boží lásky mladým‘. Jako duchovní zkušenost *Preventivní systém* nachází svůj zdroj a střed ve zkušenosti Boží lásky. Chápe, že Boží láska díky Boží Prozřetelnosti ‚předchází‘ jakoukoli duchovní zkušenost, každý okamžik našeho života (to je pravým významem slova ‚preventivní‘).

Salesiánský duchovní vůdce chápe, že tato láska a tato zkušenost milosti předchází, doprovází a dává život každému člověku (nebo jej uzdravuje a zachraňuje). Víra v tuto zkušenost salesiánského duchovního vůdce uschopňuje ke kontemplativnímu rozeznávání stop Boží přítomnosti v životě a příběhu každého člověka, za přesvědčení, že je v něm Bůh vždy, často tajemným způsobem, přítomen, a že dává

milost proměňujícího setkání. Toto kontemplativní vědomí Boží milosti duchovního vůdce volá k Boží službě v osobě, kterou doprovází. Uznává tak její hodnotu, podporuje a posiluje její důvěru ve vlastní zdroje dobra, a ukazuje jí cestu k plnosti života (J 10,10). Tato pastorační láska utváří v salesiánském duchovním vůdci přesvědčení, že každý život, a i ta nejubožejší, nejsložitější, nejohroženější, nejvyloučenejší a nejhůře fungující existence v sobě nese sílu vykoupení a semínko štěstí díky tajemné přítomnosti Ducha svatého. To je důvodem, proč je salesiánská spiritualita neustále citlivá na Boží dobrotu, zjevovanou v lidském srdci, ve všem stvoření a v každém okamžiku lidského života a dějin.

Pojem **rozum** v *Preventivním systému* Dona Boska v kontextu duchovního vedení přitahuje pozornost k potřebě zdravého křesťanského humanismu. Zdůrazňuje hodnotu jednotlivce, osobního svědomí, lidské přirozenosti a kultury, práce a celé škály lidských hodnot, které utvářejí autentického křesťana a náboženský život ve světě. *Rozum* sám je v tomto smyslu darem Božím, který reflektuje to, co je v člověku a historických podmínkách každého jednotlivce dobrého. Toto klíčové slovo salesiánského duchovního vůdce a vychovatele vyzývá ke zdravému chápání reality lidské existence ve světě, pochopení, které má daleko k tomu, co Jan Pavel II. nazval „ideologickým nadměrným zjednodušováním“ (Iuvenum Patris, 10).

Podobným způsobem i slovo **náboženství** odhaluje reflexi živé víry o tématech jako eucharistie, obrácení, mariánská zbožnost a láska církvi, v kontextu výzev současného sekularismu a globalizace. Slovo náboženství bylo pro Dona Boska cestou k modlitbě, voláním ke kontemplaci a angažovanému mysticismu ve světě, který ztrácel cestu v podmínkách divokého sekularismu a kapitalismu, se všemi sociálními důsledky. Řečeno jednoduše salesiánským způsobem, toto klíčové slovo shrnuje všechno, co se rozumí cestou ke svatosti (Iuvenum Patris, 11).

Stejně tak slovo **laskavost** podle chápání Dona Boska představuje výzvu k životu, který je stále více pro druhé. Duchovní vůdce, který jde cestou laskavosti, rozvíjí způsob pozorného vnímání, který je zakořeněn v empatické pozornosti a přítomnosti vůči všemu, co se děje v životě druhého. Děje se to způsobem, v němž má prioritu osobní kvalita vztahu, vyznačující se hlubokým a vědomým zájmem, schopným odložit veškerou moc, autoritu a rozdílnosti zakořeněné v často nepřiznaných silách nadvlády. Laskavost salesiánského duchovního vůdce vyzývá k tomu, aby přemýšlel o svých názorech a chování, zda nepohrdá nebo nevědomky neposuzuje druhého. Rozpoznání těchto sil je jádrem salesiánského zdůrazňování „rodinného ducha“. Laskavost utváří kvalitu setkání při duchovním vedení. Umožňuje, aby se o každém aspektu lidského života, o všech silách podmiňujících osobní zkušenost a vztahy, stejně jako o hodnotách, které je utvářejí, a o napětích a úzkostech, které si člověk v sobě nese, dalo hovořit a zkoumat v ovzduší nekonfliktní, přijímající a milující přítomnosti (Iuvenum Patris, 12).

Výzva touhy

My lidé v sobě zakoušíme tři mocná hnutí nebo síly: touhu po moci, touhu po rozkoši a touhu po smyslu. Tyto tři síly jsou nerozpletně vetkány do našich životů a projevují svou přítomnost v světě našich tužeb. Dobrý duchovní vůdce je expertem v práci s lidskými touhami, zejména s touhou po Bohu. Hlubinná psychologie nás učí, že si nejsme vždy vědomi našich skutečných tužeb a způsobů, kterými jsou síly moci, rozkoši a smyslu v konfliktu v našem nejhlubším já. Křesťanská duchovní tradice ví, že naše touhy, zejména nejsou-li uznány, představují primární překážku duchovního probuzení a růstu. Problémem zde nejsou touhy jako takové, ale míra ochoty a úmyslu na ně odpovídat. Dobrý duchovní vůdce zná rozdíl mezi touhou a náklonností. Dobrý duchovní vůdce rovněž ví, že se setkání s Bohem normálně děje v děsivém nepořádku a všednosti lidské existence.

Duchovní vůdce má privilegium naslouchání životu v duši druhého, doprovázení duše druhého – jeho nejhlubšího a nejopravdovějšího já – do prostoru odhalení a objevu. Duchovní vůdce se zabývá *celou osobností*, protože duchovní život není jen životem mysli, citů nebo „vrcholu duše“, nýbrž životem celého člověka. V křesťanské tradici je duchovní vůdce tím, kdo pomáhá druhému rozpoznat a následovat vnuknutí milosti v totalitě jeho životní zkušenosti způsobem, který se zaměřuje zejména na vědomé rozvíjení vztahu k Bohu. Duchovní vedení člověku pomáhá poznat a odpovědět na přítomnost,

hnutí a pozvání Ducha svatého v životě, meditaci, studiu, přemýšlení, modlitbě a všech ostatních oblastech života. Duchovní vedení není žádným poradenstvím nebo terapeutickým sezením, nýbrž probíhajícím vztahem, který se člověku může ukázat užitečným při zpracovávání toho, co se děje v těchto konkrétních podmínkách, a to zejména tehdy, cítí-li v nich pozvání k hlubšímu a niternějšímu životu. Duchovní vedení může zahrnovat pomoc, jak se naučit modlit a medítovat. Může člověku napomoci v naslouchání a uvědomování si Božího působení v jeho životě a vztazích ve světě. Může zahrnovat rozlišování při určitém rozhodování. Může zahrnovat to, aby si člověk uvědomil svou představu o Bohu a její psychologické důsledky, které komplikují rozvíjení jeho vztahů. Bojuje s celou škálou otázek o Bohu v životě člověka, a často také zahrnuje přinášení ran a životních vzorců do Boží přítomnosti, aby byly uzdraveny. Příprava duchovního vůdce je často kombinací teologického vzdělání, psychologických perspektiv, rozlišovacích procesů a praktických dovedností, stejně jako solidně postaveného porozumění teorii a praxi duchovního vedení, jeho funkci a podstatě, a další dobře zakořeněné konfigurace širokého spektra otázek, jako:

- ♦ Přiměřeně rozvinuté integrační a empatické dovednosti.
- ♦ Umění naslouchat, podporováno kontemplativním a evokatívním postojem.
- ♦ Porozumění a ocenění vyprávěcí metody a rozmlouvání.
- ♦ Hluboké studium teorie a procesu transformačního učení.
- ♦ Rozvinutí kritické sebereflexe o předpokladech.
- ♦ Procesy týkající se rozvíjení reflektivního a kontemplativního stylu života.
- ♦ Artikulace dobře založeného porozumění otázkám ohledně duchovního růstu, zralosti a rozvoje.
- ♦ Hluboké chápání povahy náboženské zkušenosti.
- ♦ Schopnost si všimnout vnitřních hnutí a pracovat s momentální zkušeností Boha, kterou daný člověk má.
- ♦ Schopnost chápat a pracovat s nedbalými a pokřivenými obrazy Boha a jejich psychospirituálními důsledky a důsledky na rozvoj mysli člověka.
- ♦ Schopnost chápat mnohotvárnost zkušeností konverze.

Dobry duchovní vůdce bude rovněž rozvíjet nebo začal rozvíjet škálu porozumění a schopností, jako jsou tyto:

- Bdělost k tématům kontemplativní lásky a touhy, za současné snahy o svatost v realitě lidského života a zkušenosti způsobem, který uctívá Boha, sebe, druhé a celé stvoření, a zakouší Boha v celé škále osobních, meziosobních, společenských kontextů a prostředí.
- Citlivost pro smysl činné přítomnosti Ducha svatého, zejména k jeho jedinečným cestám, kterými se projevuje v široké škále tvořivých vnuknutí a výzev, které mohou být snadno přehlédnuty a nepovšimnuty.
- Schopnost chápat a podporovat rozvoj evokatívního, holistického, kontemplativního nebo reflexně vztahového přístupu (např. skrze používání doslovných zápisů, studium případů, hraní rolí, psaní, umění a podobných cvičení v uvědomění).
- Schopnost určit a pracovat s různými způsoby učení a výukových cílů.
- Schopnost rozpoznat a pracovat s kritickými událostmi a poskytovat příslušnou zpětnou vazbu.
- Rozvíjet citlivost ke kulturnímu kontextu a otázkám odlišnosti a vylučování na okraj společnosti (např. otázky rovnoprávnosti pohlaví, etnik apod.).
- Účastnit se otázek ohledně teologických a biblických názorů a být schopen používat dobře postavené teologické a biblické chápání jak jako diagnostického prostředku, tak jako nástroje rozlišování.
- Cenit si způsobů, kterými osvobozující porozumění teologii a Písmu přispívá k osobnímu i společenskému růstu.
- Rozvíjet důvěru k nabídce dobře zpracovaných teologických, psychologických a výchovných pomůcek.

- Uvědomovat si rozdíly mezi duchovním vedením, psychoterapií a pastorační nebo jiných forem poradenství, stejně jako zvláštního důrazu a integrity každého z těchto oborů, který je třeba respektovat, poněvadž se jednotlivé obory do určité míry překrývají. Během duchovní cesty se mohou objevit neurotické nebo dokonce psychotické symptomy, které jsou působeny emočními traumaty, křehkostí nebo poškozením. Zkušený duchovní vůdce jasně rozumí, že v určitých případech je zde zapotřebí psychologické pomoci. Je třeba rozpoznat temnotu, pudovou a odcizující stránku lidské zkušenosti, a jednat s člověkem s úctou a péčí. Toto platí zejména v případech duchovních krizí.
- Být pozorný k otázkám ohledně duchovního a psychologického rozvoje člověka a umět si všimnout, kdy jsou v kontextu duchovního vedení aktivovány.
- Solidní znalost etických kodexů, kterými se profesionální práce duchovních vůdců řídí.
- Ochota se angažovat v neustálé vnitřní osobní práci, která pomáhá klientovi, aby se otevřel.
- Chápání různých teoretických a praktických cest pro pokračování v profesním rozvoji duchovních vůdců.

ZÁKLADNÍ TECHNICKÉ DOVEDNOSTI V DUCHOVNÍM VEDENÍ

Vztah duchovního vedení je v podstatě vztahem pomáhajícím. Tento vztah je však zároveň složitým procesem, který nelze zredukovat do několika zjednodušujících směrnic. Nicméně, existuje řada základních dovedností, které mohou duchovní vůdce rozvíjet a přizpůsobovat jejich vlastní povaze, aby tak usnadnili a podpořili skutečnou duchovní nebo vokacionální změnu a proměnu.

1. LÁSKA A STAROSTLIVOST

Schopnost milující péče je v samém centru salesiánského duchovního vedení. Jana de Chantal citovala sv. Františka Saleského, když říkala: „Kéž Bůh žije v mém srdci, protože proto bylo stvořeno.“ Don Bosko po vzoru sv. Františka Saleského dělal všechno z lásky. Jedině když to plně pochopíme, začneme důvěřovat vztahu od srdce k srdci, který dává duchovnímu vedení v duchu sv. Františka Saleského a Dona Boska pevný základ. Srdečná láska podepírá charakteristický optimismus, lidskost a soucit naší spirituality a pastorační praxe, a jejího radostného oslavování života. Je hluboce vztahová a trinitární, protože je to zejména v srdci, kde rozpoznáváme obraz a přítomnost Boží. Víme, že láska dosáhne všeho. Proto je láska středem salesiánského holismu (S 31). Tímto způsobem se získávají srdce, což začíná přijímáním lidí tak jak jsou (S 41,52). Víme, že srdce zapálené soucivnou láskou Boží může tutéž lásku zažehnout v srdci druhých. Ježíš to ukázal při setkání s ženou přistiženou při cizoložství (J 8,1-11), s ženou, která ho pomazala (L 7,36-50) a ženou u studny (J 4,4-26). Přijímat lidi nutně neznamená schvalovat to, co dělají. Slyšel jsem o duchovním vůdci, který měl na svém stole kámen a rezavý hřebík: kámen jako připomínku místa v Písmu, kde se říká: „Kdo je bez hříchu, hod' první kamenem!“; hřebík jako připomínku toho, co pro něj Ježíš učinil na Kalvárii. Při salesiánském duchovním vedení nemůže nastat skutečně proměňující vztah, pokud se vyhneme srdci a skutečným pocitům.

Zlepšení vašich pečujících dovedností

- Abychom se mohli přiblížit člověku na úrovni jeho pocitů, musíme nejprve zjistit, jaké pocity momentálně prožívá, např. frustraci, hněv, nesouhlas atd.
- Potom tyto pocity vyzvedněte a reflektujte je na osobu zpět. To napomůže tomu, koho vedete, aby se cítil pochopen, a ukáže mu, že jej milujete a staráte se o něj jako o jedinečnou osobu.

2. POZORNOST

Dobrý duchovní vůdce dokáže druhému věnovat nerozdělenou pozornost. Faktory jako ospalost, nesoustředěnost, únava, netrpělivost, starosti, nepozornost, nuda nebo neklid činí setkání duchovního vedení neúčinnými. Duchovnímu vůdci zabraňují, aby mohl věnovat vedenému plnou pozornost.

Zlepšení vaší schopnosti věnovat pozornost

- *Oční kontakt:*
Jestliže duchovní vůdce naváže oční kontakt s tím, komu pomáhá, a pokud přitom nezírá, dává tím najevo, že se o osobu a její situaci zajímá a že jí rozumí. Nezapomeňte, že při používání očního kontaktu je třeba brát v potaz i kulturní rozdíly.
- *Držení těla:*
Držení těla duchovního vůdce musí být komunikativní a uvolněné, ne napjaté. Tím se vedenému pomůže cítit dobře. Je dobré se lehce ke druhému naklonit.
- *Gesta:*
Musí být přirozená a bez přehánění, aby vedeného nerušila.

3. NASLOUCHÁNÍ

Pro salesiány je opravdové naslouchání preventivním v tom nejlepším slova smyslu. Kontemplativní naslouchání zvláště je preventivní, protože nám ukazuje ten nejlepší způsob jak poskytovat lidem sílu a pomoc a přivést je blíže k Boží lásce v hloubi jejich duše. Skutečně naslouchat znamená věnovat nerozdělenou pozornost, bez jakýchkoli předsudků a s příhodnou empatií, tomu, co člověk ať slovně či mimoslovně říká. Znamená mnohem víc než pouhé poslouchání toho, co daná osoba říká. Zatímco *poslouchání* zachycuje slova, která člověk mluví, *naslouchání* zachycuje významy a pocity, které se za slovy skrývají. Je založeno na schopnosti milovat. Starostlivé a pozorné, evokativní naslouchání je při salesiánském (a jakémkoli jiném) duchovním vedení hlavní dovedností.

Zlepšení vaší dovednosti naslouchat

Ponechte stranou všechny vaše vlastní konflikty a předsudky a soustřeďte se na to, co vám vedený právě říká. Vyvarujte se i těch nejmenších slovních i mimoslovních projevů nesouhlasu nebo posuzování toho, co je řečeno. Použijte oči i uši, abyste odkryli poselství, které se skrývá v tónu hlasu, držení těla, gestech, výrazu tváře a dalších neverbálních projevech. Dávejte pozor nejen na to, co vedený říká, ale také co řečeno není. Trpělivě vyčkávejte v momentech ticha nebo slz, kdy vedený v sobě sbírá dostatek odvahy na to, aby řekl něco bolestného, či případně přemýšlí a znovu si dává dohromady myšlenky. Dívejte se na vedeného během jeho mluvení, ale nezírejte ani neblouděte očima. Uvědomte si, že můžete vedeného přijímat i tehdy, když třeba neschvalujete jeho skutky.

Podle nedávných výzkumů na poli poradenství existuje deset společných prvků, které ukazují, že člověk naslouchá:

1. *Dívá se na mne, když hovořím.*
2. *Táže se, aby lépe pochopil, co mu říkám.*
3. *Ukazuje zájem tím, že se ptá, jak se cítím.*
4. *Opakuje něco z toho, co jsem řekl.*
5. *Nespěchá na mne.*
6. *Má klidné držení těla a ovládá své emoce.*
7. *Odpovídá kývnutím hlavy, úsměvem, nebo kaboněním.*
8. *Věnuje blízkou pozornost.*
9. *Nepřerušuje mne.*
10. *Vydrží u tématu, dokud nevyjádřím všechny své myšlenky.*

- **Zhodněte své momentální naslouchací schopnosti:** Přemýšlejte o vašem posledním setkání duchovního vedení. Rekonstruuje rozhovor jak nejpřesněji dokážete. Jaké verbální a neverbální výrazy jste zpozorovali? Jak dobře jste odpovídali? Ukázala vaše odpověď, že jste slyšeli co vedená osoba povídala? Zhodněte vaše slovní odpovědi. Směřovaly k „jádro věci“? – např.: Měli jste na otázky rychle připravenou odpověď, nebo jste spíše zkoumali možnosti a problémy, které byly v otázkách skryté? Jak rychle jste odhalili „skutečný problém“ a jak dobře jste dokázali osobu doprovázet k nalezení jeho řešení?
- **Učte se, jakou roli hrají při duchovním vedení pocity:** Ve většině situací jsou ústředním prvkem pocity a nikoli to, co se říká. Pokud duchovní vůdce interpretuje situace pouze z hlediska „problémů“ a „řešení“, promešká pocity, které vedený vyjadřuje.
- **Učte se vyjadřovat to, co slyšíte:** Duchovní vůdce musí identifikovat, které pocity vedený vyjádřil a tázat se, zda to tak skutečně cítí.
- **Umožněte vedenému svoje pocity vyjádřit:** Vedený může mít potřebu vyjádřit stísněný pocit, aby se tak uvolnil z jeho zajetí. Tyto pocity mohou být směřovány vůči duchovnímu vůdci a ne k jejich skutečnému prameni, jako např. hněv vůči Bohu nebo hořkost vůči rodičům.
- **Vyvarujte se soudů ohledně osoby a její situace.**
- **Předvídejte** obavy z problémů, které mohou rozrušit vaši pozornost: buďte zcela přítomni pro osobu vedeného.
- **Vyhnete se** předčasným řešením problémů a otázek, které vedený předkládá, a plně pracujete s jeho myšlenkami a pocity, pomáhajte je vyjasnit.
- **Vstřebávejte** obvinění proti sobě, druhým nebo církvi, aniž vůči vedené osobě zaujmete obranný postoj. Neberte tyto věci osobně. Přijměte trochu utrpení pro dobro druhého.

4. TÁZÁNÍ SE

Kdy přestat s nasloucháním a započít s tázáním záleží na tom, jak dobře osobu vedeného znáte, nebo zda cítíte, že se skutečnému problému vyhýbá nebo mu není příliš jasný. Smyslem je osobě pomoci, aby se otevřela, diskutovala a vyjasnila svůj problém. Existuje na to několik technik: vedení, reflexe, otázky a filtrace.

- **Vedení:** Duchovní vůdce zde nenásilně vede konverzaci směrem, kde může obdržet užitečné informace. Používá krátkých otázek jako „Co se stalo pak?“ nebo „Řekni mi, cos myslel tím...?“ Vedení může pomoci zejména tehdy, dostane-li se vedená osoba do bloku.
- **Reflexe:** Tento způsob vedenému umožňuje poznat, že jste s ním a rozumíte, co cítí nebo si myslí. Nereflektujte vždy všechna tvrzení, ale jen občasně. Používejte věty jako „To ses musel cítit...?“ nebo „Vsadím se, že to bylo pěkně frustrující.“ Krátké shrnutí toho, co bylo řečeno, napomáhá reflexi a zároveň stimuluje další tázání. Obvykle jsou reflektovány tři druhy věcí:
 - *Slovní obsah* toho, co vedený řekl. Slouží k ověření toho, že duchovní vůdce porozuměl a že to vedenému dává najevo.
 - *Pocity a emoce* vedeného, které jsou vyjádřeny neverbálně. Duchovní vůdce tak pomáhá rozpoznat, přijmout a pochopit potlačené nebo vytěsněné věci.
 - *Interakce* probíhající mezi vedenou osobou a duchovním vůdcem. Například zdráhá-li se vedený duchovnímu vůdci otevřít, ten to může vyjádřit a tak situaci odblokovat.
- **Otázky:** Otázky jsou při duchovním vedení používány pro dosažení dvou hlavních cílů: zjistit nové informace a sdělení; plněji objasnit to, co již bylo sděleno. Nejlepší otázky jsou ty, k jejichž zodpovězení je potřeba větší počet vět.

Používání různých druhů otázek

- Ptejte se otevřenými otázkami – to jsou otázky, které nelze zodpovědět pouhým „ano“ nebo „ne“. Zeptejte se např. takto: „Kterými způsoby tě tvoji rodiče ovlivnili?“ a nikoli takto: „Pociťuješ své rodiče jako součást tvého problému?“
 - Vyhněte se otázkám typu buď/nebo – jsou to otázky, které nabízejí dvě možnosti. Vedená osoba odpoví podle své preference a diskuse se tím zastaví.
 - Klad'te nepřímé otázky – to jsou zkoumavé otázky, které však jako takové nevypadají. Např. otázka „To bych rád věděl, jak se takto zraněný člověk asi cítí?“ je lepší než „Jaké to je, být takto zraněn?“ Nebo řekněte: „Představ si, že jsem člověk z Marsu a zkus mi vysvětlit, jaké to asi je.“
 - Vyhněte se sérii otázek – je lépe se ptát po jedné otázce. Klást mnoho otázek najednou může osobu zmást nebo vystrašit.
 - Otázku „proč?“ používejte velmi zřídka. „Proč“ zní jako otázka skrývající soud a může vedené osobě zabránit v pravdivém zkoumání pocitů a motivací.
 - Klad'te jak otázky, které mění téma (abyste konverzaci posunuli k duchovním záležitostem), tak otázky prohlubující (abyste objevili pozadí, pocity, postoje, zájmy a potřeby).
- **Filtrace:** Pokud duchovní vůdce nemůže nevěřit všemu, co je mu řečeno, potřebuje slova vedeného zvažovat. Jeho myslí se mohou honit tyto nevyslovené otázky:

- „Nač se mne tento člověk vlastně ptá?“
- „Co ode mne chce?“
- „Jsou zde ještě jiné problémy než ty, o kterých mluví?“

- Jedním z prvků filtrace je *rozlišování mezi příčinami a symptomy*. Rozbít nádobí v kuchyni je symptom nevyřešeného konfliktu nebo frustrace. Kousání nehtu je symptomem úzkosti (která je příčinou). Duchovní vůdce musí vycházet ze symptomů a pracovat s nimi, aby zjistil, jaké za nimi stojí pochody, snové obrazy nebo příčiny.
- Dalším prvkem filtrace je *hodnocení úrovně potřeb vedené osoby*. Obecně je možno osobní problémy jasně rozdělit do pěti skupin (příčemž je ukázáno, jak má duchovní vůdce odpovědět):
 - Problém – otázka nebo obtíž, která má řešení. (Poskytněte informaci, zkoumejte možnosti.)
 - Tíseň – obtíž, na kterou není snadné odpovědět. (Naslouchejte a projeďte účast.)
 - Krize – tíseň, která potřebuje okamžitý zásah. (Pomozte o problému přemýšlet.)
 - Panika – stav strachu, ve kterém se osoba stává iracionální. (Pomozte znovu nalézt ovládnání sebe sama.)
 - Šok – stav pomatení nebo ochromení. (Poskytněte osobě lékařské ošetření a buďte s ní. Je toho zapotřebí zejména tehdy, má-li sebevražedné myšlenky.)

5. ODPOVÍDÁNÍ

Hlavním cílem duchovního vůdce při odpovídání vedené osobě je, aby jí pomohl najít porozumění. Úspěšnost toho pomáhajícího procesu závisí na rovnováze, kterou duchovní vůdce dokáže v odpovědích projevít. Odpovědi musí být vyvážené v následujících oblastech:

- **Direktivní versus nedirektivní techniky:** Při *nedirektivních přístupech* se předpokládá, že vedené osobě není potřeba říkat, co má dělat. Pokud chápe, proč věci nešly tak, jak měly, změní se. Porozumění těmto problémům ji přivede ke změně chování. *Direktivní přístupy* se pokoušejí vedenou osobu naučit té nejlepší cestě, jak naplnit její potřeby. Oba přístupy mají slabiny. Příliš direktivní pomoc je neúčinná, protože trvalá jsou pouze ta rozhodnutí, která jsou založena na osobním porozumění a přesvědčení. Naopak, pomoc zcela nedirektivní může vedenou osobu zmást, protože směrnice k následování pociťuje jako nedostatečné. Nejvhodnější duchovní vedení se děje přístupem, který lze nazvat *nedirektivně-direktivním*. Duchovní vůdce rozpozná problémy vedeného a potom jej pomocí procesu rozlišování vede k vhodnému řešení nebo odpovědi. Aby mohla osoba duchovně růst, nutně může potřebovat pomoci určitou výukou a výchovou. Tento přístup je rovněž nepřímý, kdy duchovní vůdce používá nepřímých technik jako např. otázek, naslouchání a napovídání, aby tak vedené osobě pomohl k dosažení příhodných rozhodnutí a závěrů.
- **Minulost versus přítomnost:** Jsou zde možné dva extrémy: z přítomných problémů vinit minulost, nebo se minulosti zcela vyhnout a zaměřit se pouze na přítomnost. Dobré duchovní vedení se snaží pracovat s jednáním v přítomnosti, ale je rovněž nutné se trochu vrátit k nevyřešeným otázkám z minulosti. Ačkoli je již minulost zapomenuta (1J 1,9), osobu může stále vědomě či nevědomě zraňovat vina. Pokud je tomu tak, je třeba s minulostí vhodným způsobem pracovat.
- **Pocity versus chování:** Obě tyto skutečnosti jsou důležité. Vedená osoba musí vyjádřit své pocity a hovořit o nich, aby se mohla vyrovnat např. s vnitřním hněvem, který může být příčinou depresí. Je však důležité nezůstávat u pocitů, ale jít dál k chování vedené osoby. Aby chování změnila, možná potřebuje nové zájmy a aktivity. Ke změně pocitů může pomoci změna mysli studováním Písma (Ř 12,2), vhodná duchovní četba, lectio divina a tichá meditace. Zároveň je však také důležité dát pozor na nebezpečí, které s sebou nese obranná meditace a modlitba.
- **Duchovní versus psychologické:** Jedná se o velmi důležitou oblast, ve které je vyváženost nezbytná. Duchovní vůdce nesmí zapomínat, že mnoho zdánlivě duchovních problémů je ve skutečnosti dáno problematikou vývoje, která nebyla dostatečně zvládnuta. V tomto kontextu jsou rovněž důležité otázky týkající se ochoty a úmyslů. Musíme se učit od Ježíše, který účinně přistupoval k duchovním skutečnostem, aniž by přitom zanedbával skutečnosti tělesné a psychologické (J 5). Zdá se, že podobné vědomí měl i Pavel, srov. 1Sol 5,14: „Klademe vám na srdce, bratři, kárejte neukázněné, těšte malomyslné, ujímejte se slabých, se všemi mějte trpělivost.“ Někoho je třeba napomenout, s někým jednat věcně, jiného je třeba povzbudit, dalším přátelským a podporujícím způsobem pomoci.

Duchovní vůdce má pro odpovídání lidem spoustu různých prostředků. Jsou to např. podpora, konfrontace, informace, interpretace, učení, otevření se, hodnocení a ticho.

Zlepšení vašich dovedností pro odpovídání

- **Podpora:** Vyjádření podpory a povzbuzení hned na počátku sezení vedené osobě, zatížené potřebami a konflikty, pomáhá nalézt odvahu a sílu v duchovním vedení pokračovat. Osobu podporovat znamená ji vést k objevení svých vlastních zdrojů, povzbudit ji v činnosti a pomoci jí s problémy a nezdary, které z této činnosti mohou vyplynout.

- **Konfrontace:** Nejedná se o útočení nebo odsuzování osoby. Při konfrontaci je vedenému postavena před oči skutečnost, které by si jinak nemusel povšimnout. Může to být hřích, nezdravé, rozpornosti, výmluvy, škodlivé návyky, sebezničující chování nebo jiné nerozpoznané nesrovnalosti. Osoba může odpovědět z povědí a následnou zkušeností odpuštění, ale také odporem, pocitem viny, zraněním nebo hněvem.
- **Informace:** Znamená dodávat fakta lidem, kteří informaci potřebují. Osoba na informaci nejlépe odpoví tehdy, je-li význačná pro její momentální situaci. Duchovní vůdce si musí uvědomit, že dávání rad může vést k závislosti vedené osoby na něm. Aby se tomuto problému vyhnul, musí se naučit vedeného skrze radu povzbuzovat k samostatnému myšlení a tak ji přimnout za svou.
- **Interpretace:** Interpretovat znamená vedené osobě vysvětlovat, co jejich chování nebo nějaká událost znamená. Duchovní vůdce nesmí dávat úvodní interpretaci, dokud vedená osoba není připravena zvládnout odpovídající emoce. Interpretaci je potřeba přednést podmiňovacím způsobem (např.: „Nemohlo by to být tak, že...?“), což poskytuje vedenému čas pro odpověď.
- **Učení:** Duchovní vůdce je vychovatelem, který pomáhá pomocí pokynů, příkladu a vedení skrze zážitek výuky. Duchovní vůdce je nejučinnější tehdy, když je učení soustředěno spíše na určitou specifickou situaci („Jak mám ovládat svou povahu, jsem-li kritizován?“), než na nejasný cíl („Chtěl bych šťastnější život.“). Je dobré, aby vedený napsal, jak chce problém vyřešit. Potom ho nechejte vypsát výhody a nevýhody možného řešení. Učte jej procesu rozlišování.
- **Otevření se:** Otevření se je momentem, kdy duchovní vůdce sdílí své vlastní zkušenosti nebo vypráví osobní historky a anekdoty. Používají se dva typy otevření. Prvním je ten, *kdy duchovní vůdce vypráví vedené osobě o svých osobních zkušenostech z minulosti podobných těm, které tato osoba prožívá nyní*. Cílem je v tomto případě vedeného přesvědčit, že mu duchovní vůdce rozumí. Je však důležité mít na paměti, že tento způsob otevření **není** tak účinný, jako následující. Ten se děje tehdy, *když duchovní vůdce vyjadřuje relevantní současné myšlenky a pocity vedené osobě*. Při používání této formy otevřenosti duchovní vůdce musí říkat pouze to, co vedenému může pomoci.
- **Hodnocení:** Hodnotící odpověď duchovní vůdce dává tehdy, vyjadřuje-li soud o myšlení, postoji, pocitu nebo chování vedené osoby. Existují dvě široké oblasti hodnotících vět, které mají být pokud možno doprovázeny pozitivními nebo negativními příklady. Prvními jsou *kvalitativní tvrzení*, které hodnotí pocity, postoje a chování, např. „Udělal jsi dobře, že jsi minulý týden zaujal tento postoj.“ Dále jsou to *srovnávací tvrzení*, které posuzují některý z aspektů vztahu vedeného k ostatním lidem, jeho vnější chování nebo chování předešlé. Např. „Zdá se, že s touto osobou vycházíš lépe.“ Je však důležité si uvědomit, že hodnotící tvrzení jsou založena na subjektivních nebo objektivních kritériích. Zkušený duchovní vůdce to uznává.
- **Ticho:** Mnozí lidé považují ticho při duchovním vedení za znamení nepříjemnosti, nesouhlasu nebo odmítnutí. I když si někteří duchovní vůdcové představují duchovní vedení především jako mluvení, je to často právě v okamžicích mlčení, kdy vedená osoba získává ty nejvýznačnější a život měnící pohledy. Umění rozpoznat okamžiky skutečné propriocepce (tichá reflexe vnitřních myšlenek a procesů) je velice význačnou dovedností. Duchovní vůdce by měl rozpoznat tři typy příležitostí, kde je mlčení jeho nejlepší odpovědí:
 - *Záměrná pauza* dodává důrazu tomu, co bylo právě řečeno nebo vykonáno.
 - *Organizační pauza* má za úkol umožnit přechod od jednoho tématu k druhému.
 - *Přirozená ukončující pauza* se používá k uzavření určitého tématu.
 - Duchovní vůdce musí být citlivý na délku mlčení a musí rozhodnout, zda je toto mlčení produktivní nebo ne. Pokud vedená osoba provádí během mlčení propriocepci (myšle-

ní, reflektování, ujasňování vnitřních pocitů nebo vykonávání nějakého jiného úkolu), pak je považováno za produktivní.

I když všechny tyto techniky odpovídání mají svou hodnotu, klíčem je však vědět, kdy je vhodné či nevhodné je použít. Páteří všech technik je naslouchání. Pro kteroukoli fázi procesu duchovního vedení je podstatné a má svou charakteristickou podobu. Naslouchání je charakteristické pro první fázi setkání při duchovním vedení, kdy je vedená osoba vybídnuta k vyprávění svého příběhu a problémů. Pozorné naslouchání je však zvláště důležité ve střední fázi setkání, kdy se duchovní vůdce snaží být velice aktivní: interpretuje, zkoumá, konfrontuje a povzbuzuje. V poslední fázi se úroveň aktivity duchovního vůdce snižuje. Naslouchá více kontemplativním způsobem a používá reflexe, ticho, sám se otevírá a povzbuzuje.

6. UKONČENÍ

Ukončení vztahu duchovního vedení je stejně důležité jako každá další základní dovednost. Následné směrnice duchovnímu vůdci pomohou vztah duchovního vedení úspěšně ukončit.

Zlepšení vaší schopnosti ukončení

- Vztah nesmí skončit najednou, ale uspokojivě jak jen to bude možné. Lidé často hledají duchovní vedení kvůli vztahovým problémům – obvykle těm, které špatně skončily, a v takových případech náhlé ukončení nepomáhá.
- Hned od počátku se duchovní vůdce musí dívat na konec, a musí tedy vedené osobě jasně říct, že mají smlouvu na několik sezení. Průběžně hodnot'te, kam jste došli a čeho jste dosáhli. Pomozte vedenému pochopit, že cílem je proces duchovního vedení ukončit, protože dostane sílu žít svůj vlastní život a vyhne se závislosti na duchovním vůdci. Zkušený duchovní vůdce tento problém pochopí.
- Když cítíte, že je čas skončit, podívejte se, čeho jste dosáhli a skutečně končit začněte! O konci hovořte. Pokud nastane model narušeného vztahu, hovořte o něm a věnujte čas ukončení.
- Nechejte dveře otevřené pro eventuální další sezení. Někdy se může objevit zvláštní potřeba, která ukáže, že je zapotřebí vykonat další práci.

JEMNÉ UMĚNÍ NASLOUCHÁNÍ

Naslouchání hraje při duchovním vedení klíčovou roli a je třeba plně pochopit a ocenit jeho složitost. Je zároveň volbou, charismatickým darem a uměním, které potřeba rozvíjet. Naslouchání je činnost úmyslně zaměřená na Boha, který žije a působí v hloubce životního příběhu druhého člověka. Znamená otevřít naše uši pro pohyby duše druhého. Je rovněž aktem poslušnosti ve službě učedníka. Umožňuje znovu ožít naslouchanému příběhu, příběhu Božího působení v životě lidí, vůči kterému je duchovní vůdce jako porodní asistent a svědek. Hluboké naslouchání je vždy zároveň potvrzením života. Je intimním aktem, výrazem srdce, blízkostí ducha. Znamená být otevřen tajemství, žasnout, být překvapen, předcházet úleku: u sebe i u druhých. Naslouchat znamená přijímat, být receptivní, zpomalit a věnovat čas druhému, v tichém čekání, v čekání bez souzení a rozčilování. Znamená být otevřen hloubce ve vnitřním klidu a pokoji. Naslouchání je momentem pohostinnosti a vítání; především je momentem, ve kterém vítáme cizince, někoho, kdo je pro nás tajemstvím, ale ne pro Boha.

Naslouchání je umění soustředěného vědomí (awareness). Vyžaduje plně se oddat vědomí, plně se oddat naslouchání skutečnosti takové, jaká je, a ne jakou bychom chtěli. Je v pravém slova smyslu evokativní a kontemplativní, hledající spíše pravdu než předpoklady, hledající ve všem Boha. Vždy znamená naslouchání posvátnu. Naslouchání v tomto smyslu je hluboce duchovní a vyžaduje spolupráci s Duchem svatým, v neposlední řadě také proto, že je těžké rozpoznat, čeho se vztah druhého člověka k Bohu nakonec vlastně týká. Naslouchání je také uměním, návykem, který je třeba rozvíjet, cestou, jak zůstat spojen s hlubokou realitou a reagovat na ni bez toho, abychom se ztratili na povrchu událostí. Je kontemplativní,

reflektivní, náleží srdci. Týká se podstaty věcí, vědomí a ztišení. Je vždy otevřeno překvapením a novým možností. Všimá si kontextů a významů, aby mohlo chápat a napomoci k pochopení. Reflektuje touhu po integraci a změně. Přináší dar vyjasnění a osvobozuje od domněnek. Je-li vykonáváno bez předsudků a zaujatosti a pronikne-li za vnější zdání, otevírá cestu k vedení a spatřování hlubších souvislostí. Je-li plně modlitby, umožňuje se vynořovat i těžkým otázkám, proniká i za minulost a odpovídá bez odporu. Naslouchání je nakonec nejlepší cestou k autenticitě.

Několik otázek pro zlepšení vaší schopnosti naslouchat

Co se skutečně děje?

Proč tato osoba hovoří o této události, vzpomínce, bolesti, konfliktu, obavě, úzkosti, strachu?

Co je pro tuto osobu v tomto okamžiku tím nejdůležitějším?

Co slyším?

Co neslyším?

Co mne polekalo nebo překvapilo?

Kým je pro tuto osobu Bůh?

Jak to zapadá do příběhu křesťanství, do Velikonočního tajemství?

Naslouchání, jak je chápáno v kontextech duchovního vedení, je uměním rozpoznat a pochopit důležitost čtyř interaktivních strukturálních prvků: slyšení, účastnění se, pochopení a pamatování.

- ♦ *Slyšení* je neselektivní psychologický proces, který je ovlivňován fyzickými faktory jako jsou např. hluk v pozadí a únava.
- ♦ *Pozornost* je nutně selektivní. Je aktivní a psychologická, a je projevována neverbálními signály jako jsou např. oční kontakt a dopředu nakloněná postava, ale která také zahrnuje úsilí o porozumění a nalezení smyslu.
- ♦ *Pochopení* zahrnuje interpretaci toho, co je slyšeno, a vyžaduje řadu dovedností, jako jsou např. pravidla komunikace používaná mluvčím, určitá znalost jeho osoby a sociálního kontextu diskutovaných témat, schopnost vytušit jeho hlavní problémy a snaha o viditelnou podporu. Zavčas připomenout něco, co daná osoba zapoměla uvést, přispívá k empatii.
- ♦ Odpověď není součástí naslouchání, ale důkazem, že jste naslouchali a *pamatovali si*, co bylo řečeno. Správná reakce ukazuje, že posluchač naslouchal, byl pozorný, pochopil a zapamatoval si, co se mu druhý snažil slovně i mimoslovně sdělit. Vhodné způsoby reakce jsou velice důležité, zejména parafrázování, kontrola vnímání, nacházení souvislostí mezi dvěma nebo více tématy.

Tento způsob naslouchání je znám rovněž jako naslouchání *aktivní* nebo *empatické*. Lze se mu naučit, ale má-li se stát druhou přirozeností duchovního vůdce, je potřeba se v něm cvičit. Účinná schopnost naslouchání je důležitá z mnoha důvodů:

- ♦ K rozpoznání toho, co člověka trápí a jaké má potřeby.
- ♦ K projevení přiměřeného zájmu o to, co člověk říká a dělá.
- ♦ K detailnímu pochopení toho, co člověk momentálně říká.
- ♦ K povzbuzení člověka k tomu, aby objevil autentický smysl.
- ♦ K podpoře člověka v jeho snaze růst a vyřešit konflikt.

Aktivně nebo empaticky naslouchat znamená snažit se za každou cenu pochopit zkušenost druhého člověka nebo jeho úhel pohledu, vcítit se do něj, snažit se jej osobně zakusit, o zkušenost se rozdělit. V budování vztahu duchovního vedení hraje ústřední roli.

- ♦ Napomáhá budovat vztah, empatii a důvěru.
- ♦ Napomáhá vytvářet bezpečné prostředí.
- ♦ Napomáhá zaručení důvěrnosti.
- ♦ Napomáhá k vytvoření otevřené a uvolněné atmosféry.
- ♦ Vyzývá duchovního vůdce k tomu, aby byl pokorný před tajemstvím druhého.
- ♦ Rozpoznává a respektuje patřičné etické hranice.

Pokud duchovní vůdce empaticky a aktivně naslouchá, potom

- ♦ Je s druhým účastný.
- ♦ Druhého povzbuzuje.
- ♦ Je schopen parafrázovat obsah a pocity.

Což se projevuje:

- ♦ Účastí, kterou duchovní vůdce poskytuje a ukazuje druhému.
- ♦ Reakcemi duchovního vůdce na to, co druhý říká.
- ♦ Řečí těla duchovního vůdce a jeho postojem.
- ♦ Způsobem, jakým duchovní vůdce připravil místo setkání.

Účast se projevuje

- ♦ Projevovaným zájmem o to, co druhý říká.
- ♦ Lehkým nakloněním směrem k druhému.
- ♦ Odoláváním vnitřnímu i vnějšímu rozptylování.
- ♦ Koncentrací na naslouchání druhému.

NĚKTERÉ TYPICKY EMPATICKÉ REAKCE

- ♦ Opakujte klíčové body:
 - Dokažte svoje pochopení opakováním klíčových bodů.
 - „Tak tys myslel, že tě nepochopili?“
- ♦ Používejte odrážející reakce:
 - Používejte vlastní slova, abyste druhému ukázali, že rozumíte jeho pocitům i obsahu toho, co říká:
 - Druhý: „Nelíbí se mi, jak se mnou jednají.“
 - Duchovní vůdce: „Trápí vás to, protože s vámi nejednají tak, jak byste to očekával.“
- ♦ Je-li druhý emotivní:
 - Pokud si vedená osoba stěžuje nebo je rozrušená, projevte ji empatii pomocí otázek, abyste situaci pochopili.
 - Používejte citoslovce a krátkých povzbuzení (krátkých vět), abyste ukázali své pochopení, např. áh, joj, ano, dobře, to vidím...
 - Hovořte jasně a klidně.
 - Věnujte druhému plnou pozornost.
 - Sledujte, jak se cítíte.
 - Používejte účastný oční kontakt.
 - Parafrázuje.
 - Klad'te vyjasňující otázky.
 - Dávejte pozor na tělesné a další neverbální signály.
 - Shrnujte potřeby a obavy druhého.

NĚKTERÉ NEDOSTATKY PŘI NASLOUCHÁNÍ

- ♦ Nedostatečné naslouchání.
- ♦ Přehnané naslouchání.
- ♦ Nepozornost působená zabýváním se svými vlastními problémy.
- ♦ Nedostatek úcty k druhému.
- ♦ Nepravdivé naslouchání: pokyvovat hlavou, ale přitom nevěnovat pozornost.
- ♦ Necitlivé naslouchání. Citlivé naslouchání je uměním!
- ♦ Přerušování: častý problém těch, kteří rychle myslí.
- ♦ Číhání: napadání nebo kritizování toho, co je řečeno nebo prožíváno.

Nesprávné nebo přehnané pojmání sebe sama ze strany duchovního vůdce obvykle vede k nedostatečnému naslouchání, které je komplikováno silami, jež si duchovní vůdce nechce připustit. Dobrý duchovní vůdce vždy naslouchá s pokorou a vždy se učí.

PODPORUJÍCÍ DOVEDNOSTI (pro duchovního vůdce)

- ♦ Být objektivní a empatický.
- ♦ Mít sebevědomí.
- ♦ Jak daleko mohu jít?
- ♦ Být přítomen s vůlí činit rozhodnutí a řešit problémy.
- ♦ Úsilí o neustálý vlastní rozvoj.
- ♦ Mít možnost odkázat na další mechanismy.
- ♦ Mít možnost profesionální supervize a rozborů, zejména pokud se jedná o přesažná témata.

JÁDRO EMPATICKÉHO NASLOUCHÁNÍ A POROZUMĚNÍ

Empatické nebo *aktivní naslouchání* vede k *empatickému* a stále *přesnějšmu porozumění*. Zabýváme se zde se základním prvkem dobrého duchovního vedení, pečlivou a účastnou formou naslouchání, které musí duchovní vůdce rozvíjet, aby mohl s citem vstoupit do zkušenosti druhého člověka a správně mu porozumět. **Empatie znamená, že se duchovní vůdce naučil pečlivě soustředit na vnitřní svět druhého.** Je důležité pochopit rozdíl mezi empatií a sympatií.

- *Sympatie*: (Syn-pathos: *cítit s*) má různé významy: (a) vyjadřuje blízkost pocitů nebo emocí; (b) vyjadřuje, jak je jeden přitahován k druhému; (c) vyjadřuje emoční účast ve vzájemném vztahu; (d) pocit, který obvykle charakterizuje přátelství.
- *Empatie*: (En-pathos: *cítit v* nebo *zvnitř*) má složitější škálu významů, s mnohem vědomějším a bdělejším osobním laděním: (a) označuje schopnost vstoupit do hloubky subjektivního světa druhého; (b) rozpoznává a je účastná vzájemně se protínajících *objektivních, kognitivních, spirituálních a emočních* prvků v životě a zkušenosti druhého; (c) ztotožňuje se s *vnitřní vztahovou strukturou* druhého, se *strukturou a sklony jeho mysli*, a s tím spojenými *očekávanými*; (d) identifikuje se s úrovní hovoru (mentální, afektivní, duchovní, reflektivní...) a dalšími *základními vyjádřenými a operačními předpoklady* druhého; (e) označuje schopnost vstupovat do zkušenosti, kontemplovat ji z úhlu pohledu druhého, způsobu jeho vnímání a chápání, v jeho nebo v její situaci; (f) označuje schopnost postavit sama sebe na místo druhého. **Nemá v úmyslu zkušenost druhého interpretovat, nýbrž ji objektivně pochopit.**

Empatie má co do činění se způsobem pozornosti, kdy duchovní vůdce dokáže dát stranou jakékoli osobní způsoby myšlení a vidění světa, aby tak mohl přijmout a pochopit sebezporozumění druhého. Empatie nevyžaduje úplnou identifikaci, a ještě méně to, aby se duchovní vůdce nechal odvést pryč, fascinován nebo sveden situací druhého nebo stavem jeho duše. Co empatie vyžaduje – a je třeba to zdůraznit – je, **aby duchovní vůdce byl schopen objektivního chápání.** Duchovní vůdce toho dosahuje díky příslušnému uvolnění a klidu; jinak nebude schopen snášet utrpení, depresi nebo emoční úzkosti druhého. Zkušený duchovní vůdce se tomu učí bdělostí ke tří klíčovým interaktivním rozměrům nebo úrovním lidské zkušenosti: vnímání, očekávání a emocím.

- První má co do činění s vnímanými významy, které dáváme určité zkušenosti nebo sérii událostí. I zde se duchovní vůdce musí naučit svůj pohled na svět odložit stranou.
- Druhý má co do činění s mentální vztahovou nebo zvykovou strukturou, která vytváří očekávání. Ta se nevynořují do vzduchoprázdna a často mají co do činění s neustálým vlivem rané historie člověka a rodiny, z níž vzešel.

- Třetí má co do činění s druhem emocí nebo životních zkušeností, kterými druhý prochází. Zde je důležité, aby duchovní vůdce věnoval pozornost všem komunikačním signálům, zejména somatickým a neverbálním.

Empatické naslouchání a chápání jsou dary přírody a milosti, ale je třeba je rovněž studovat a učit se jim. V tomto směru je důležité si vůči empatii uvědomit některé klíčové výzvy:

- Sociálně-kulturní rozdíly.
- Rozdíly pohlaví.
- Rozdíly věku.
- Rozdíly jazyků.

Dále musíme mít na paměti klíčová témata jako: úcta k důstojnosti osoby druhého, úroveň emoční zralosti, schopnost tolerovat frustraci a napětí, komunikační dovednosti, zralá schopnost k přebírání odpovědnosti, zkušenost Boha, modlitby a meditace, duchovní zralost, připravenost sloužit druhým zralým způsobem, zralost víry, naděje a lásky. Empatické naslouchání vytváří základ naslouchání kontemplativního.

KONTEMPLATIVNÍ NASLOUCHÁNÍ A POROZUMĚNÍ

V salesiánské tradici chápeme kontemplaci v sociálně angažovaném smyslu. Je to dynamický způsob přítomnosti ve světě a vůči světu. Don Bosko je nám v tom vzorem. Kontempace označuje naše spojení s posvátnem v každodenním životě, ať je jakkoli chaotický, vyžadující a vyzývající. Je proměňující již svou definicí. Ano, neexistuje žádný jiný způsob, jak se stát vnímavým pro Boha, než denní životní zkušenost: dýchání, jedení, pracování, modlení, žití a umírání. To je cesta Dona Boska. Toto spojení s Bohem, toto vášnivé přijetí života je možné jedině na naší pozemské pouti. Proto potřebujeme pochopit, že život sám, život před Bohem, je předmětem duchovního doprovázení: život v jeho dynamickém souhrnu pohybu, tvořivosti, růstu, činnosti, seberealizace, zralosti, stejně jako jeho nejnebezpečnější stránky jako hrozby, útlak, vyloučení na okraj, apatie, nejistota, pochyby, ochromení, protiklady, dušení se, nuda a všechny ostatní síly schopné uhasit semeno potenciální *theosis*, dar božského života, který byl dán vodou křtu. To jsou skutečné síly, na které Don Bosko odpověděl, když ve 31 letech započal svou vlastní skutečnou kontemplativní cestu jako salesián. Ze srdce odevzdal svůj život; naslouchal a odpověděl z hloubky svého srdce.

V praktikování kontemplativního naslouchání je duchovní vůdce svědkem a je přítomen při zárodečné možnosti: pomáhá semínku *theosis* zapustit kořeny, vyklíčit a přinést plody proměněného života. Sloužíme rozkvětu něčeho, co již je dáno. Sloužíme přítomnosti: otevření se božskému, které je stále po ruce, blízko, uvnitř, nyní. Kontemplativní naslouchání podporuje a povzbuzuje kontemplativní prožívání. Být angažovaně kontemplativní znamená jednat na základě širšího pochopení života, kde je pokrok v dobru situace jako celku důležitější než vlastní ambice a zájmy. Dostává nás do kontaktu s naším podstatným lidstvím, naší základní lidskostí, soucitem a zájmem. Vyzývá nás k širokým pohledům a velikosti srdce, nezávisle na našich osobních touhách.

Duchovní vůdce, jehož duchovní umění je formováno kontemplativním životem a kontemplativním nasloucháním **nevidí člověka z hlediska jeho neurotických problémů, nebo krizí či selhání, nýbrž z v pravém slova smyslu speciálního hlediska toho, co v životě člověka brání Božímu tajemství a plodům Ducha svatého.** Duchovní vůdce, který používá kontemplativní metodu, se zabývá *dynamikami úmyslu*: omezenou nebo uzavřenou intencionalitou, volbou prožívat omezený a omezující život místo života v plnosti (J 10,10). Zkušený duchovní vůdce nechápe tato témata pouze z hlediska sebepoznání, osvobození se od odcizení nebo úzkosti, poškozených vztahů. Kontemplativní naslouchání jde za takovéto omezující podmínky. Jde mu o svobodu celé osobnosti, aby zářila jako *milované dítě Boží*, protože Duch svatý utváří každý aspekt člověka lidskostí, těla, mysli a ducha (Ga 5,13-17). Kontemplativní duchovní vůdce chápe, že na slova je čas, protože jinak by náš životní příběh nemohl být vysloven v existenci, ani by se nedalo vypovídat a svědčit o našem vztahu k Bohu. Zkušený duchovní vůdce však rovněž

chápe, že ticho a naslouchání mají stejnou hodnotu, protože nám pomáhají zpomalit, být v přítomném okamžiku a naslouchat významu ticha.

Duchovní vůdce žijící kontemplativním životním stylem si je vědom, že mu kontemplativní ztišení napomáhá vnímat, co se děje v životě lidí. To je zvláště důležité z hlediska kulturních tlaků, které utvářejí lidské touhy v každé době a na každém místě. Polarity konfliktu a uspokojení, nebo vztahu a odcizení nás zde zajímají nejen proto, že mohou být příznakem hlubší ontologické úzkosti promítané do druhých, ale také proto, že mohou být projevem základních otázek o představě Boha, nebo psychologickými konstrukty prozrazujícími deformaci v duševní oblasti. Totéž platí pro uspokojující náhražky, které člověk používá na obranu svého ega proti tomu, co jej v životě neuspokojuje, a které jsou pak následně zaměřovány s životem v Duchu. Kontemplativní duchovní vůdce dokáže rozpoznat, že ohromné síly těla a ducha se mohou dostat do ostrého konfliktu a silně pak ovlivňovat smysl života člověka. Duchovní vůdce musí pochopit, že když člověk objeví Boha, objeví i to, kým je skutečně i on sám, stejně jako své modly a ikony. Kontemplativně naslouchající mysl sama při zpomalení umožní ticho, aby i ono samo promlouvalo, v neposlední řadě o bohatství a milosti Boží přítomnosti. Umožňuje, aby duchovní vůdce, mohl být obdarován darem moudrosti právě pro tento moment životního procesu druhého.

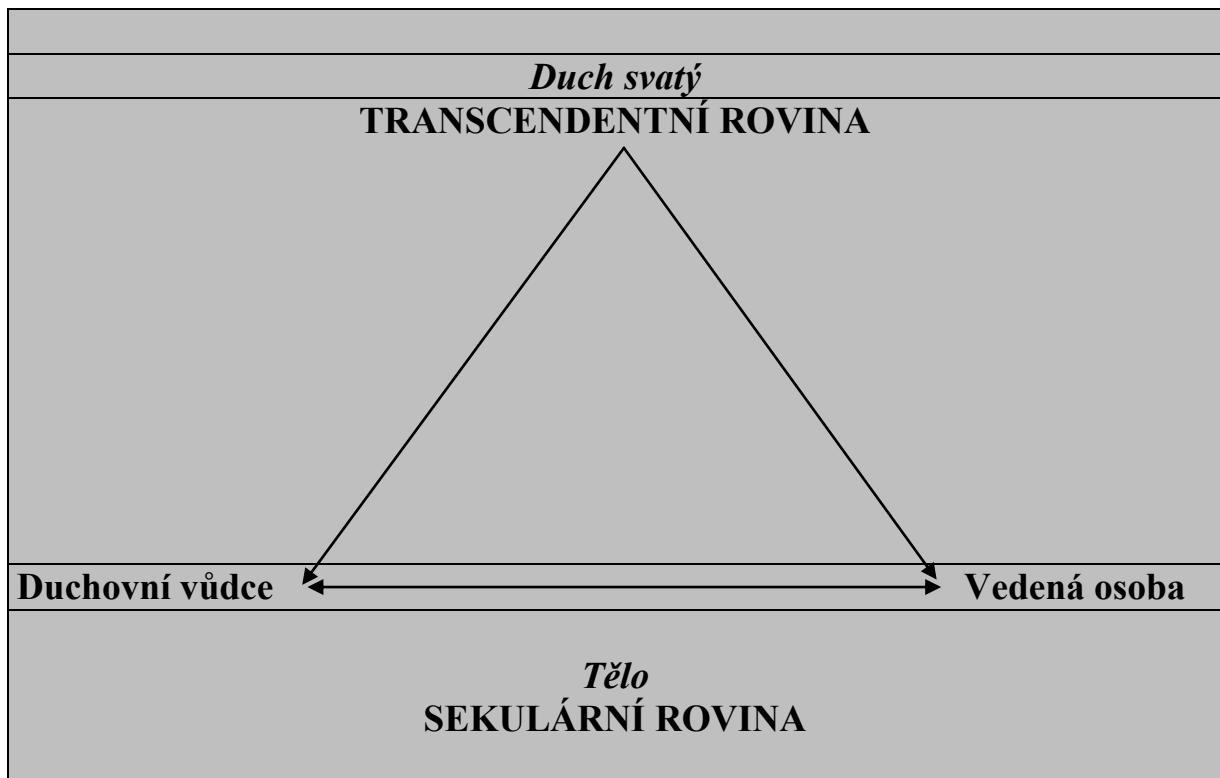
Při špatném duchovním vedení existují dvě nebezpečí, kterým se lze díky kontemplativnímu, evokativnímu přístupu vyhnout. Prvním nebezpečím je jednat s každým, kdo požádá o pomoc, způsobem, který zapadá spíše do teoretických preferencí duchovního vůdce samotného, než do skutečných potřeb druhého. Druhým nebezpečím je jednat se všemi, kdo zapadají do určitého vzoru, stejným způsobem, bez ohledu na jejich individuální rozdíly nebo potřeby. Kořen problému má co do činění s otázkou konceptualizace v duchovním vedení. Dobrá schopnost konceptualizace je vyžadována tehdy, pokud musí duchovní vůdce vzít na vědomí mnoho různých vlivů, které chování a zkušenost člověka zasahují. Je rovněž zapotřebí pro akurátní zkoumání transcendentna v těchto zkušenostech a chováních. Obvykle se zde projevují složité biologické, psychologické, sociální a další s nimi spojené faktory, a schopnost člověka se změnit je často omezena způsobem jeho bytí ve světě a bytí v přítomnosti Boží.

Zkušený duchovní vůdce ví, že náš způsob existence ve světě je utvářen širokou škálou lidských vlivů (biologických, neurologických, kognitivních, afektivních, volních, morálních a spirituálních, stejně tak jako širokou škálou sociálních systémů jako škola, třída, výchova, zdraví, náboženství, a také ekonomickými a mnoha dalšími závislostmi). Duchovní vůdce nesmí zapomínat, že bezpočet otázek, které normální chování ovlivňují, rovněž typizují faktory, které lidi nutí vyhledávat duchovní vedení. Rigidní nebo předem daný přístup není z tohoto důvodu příliš nápomocný. Zkušený duchovní vůdce si uvědomuje, že aby mohl skutečně z hloubky odpovědět na jakoukoli obtíž nebo zkušenost v duchovní oblasti, potřebuje spoustu různých přístupů. Důležitá je nikoli diagnóza, ale způsob rozlišování, který je kontemplativně otevřený k jasné konceptualizaci individuálních a specificky jedinečných problémů dané osoby. Je třeba se vypořádat s touto otázkou: které síly utvářejí můj proces konceptualizace? Jak jsem pozorný k roli mnohotvárných vzorců, úrovní, kompetencí a vlivů (např. biologických, psychologických, omezených schopností at' vyjádřených nebo činných, reaktivních nebo odpovídajících, kognitivních nebo afektivních, nebo případně vznikajících v sociálním prostředí)?

OTÁZKY K REFLEXI DUCHOVNÍHO ROZVOJE

Rozvíjet se znamená měnit se v čase, stejně jako otevřenost ke změnám je zárodkem povolání a duchovního růstu. Přemýšlejte a diskutujte o svém duchovním rozvoji pomocí následujících otázek:

- Jak se během času měnila a rozvíjela vaše spiritualita?
- Jak se vztahuje k náboženské tradici vašeho dětství, vaši „*Rodinné Tóře*“?
- Jak je spojena s vaší zkušeností s pohlavím, rasou, etnikem a vaším kulturním pozadím?
- Které důležité historické události měly vliv na váš duchovní rozvoj?
- Co je pro vás posvátnými symboly? Jak se staly posvátnými a důležitými? Vztahují se některé z nich k vašemu kulturnímu pozadí?
- Jak hledáte inspiraci? Jak se to během času vyvíjelo?
- Kdy se cítíte nejživěji a nejautentičtěji? Co z toho má eventuálně co do činění s vaší momentální spiritualitou?
- Pociťujete velikou spirálu přítomného okamžiku jako něco stále bohatého Boží přítomností?
- Vaše spiritualita
 - napomáhá zvyšování vašeho uvědomění?
 - stimuluje vaše vědomí?
 - podporuje vaši tvořivost a představivost?
 - spojuje vás se vznešenými otázkami po smyslu a cíli?
 - spojuje vás s životodárnou přítomností Boží?

MODEL DUCHOVNÍHO DOPROVÁZENÍ

DUCHOVNÍ VEDENÍ UVNITŘ PROSTŘEDÍ ORGANIZACE

Duchovní vůdcové často pracují v organizačních prostředích typických svou náboženskou povahou. Takovéto organizační prostředí silně ovlivňují procesy a témata, s nimiž se duchovní vůdcové za těchto podmínek setkávají. Organizační faktory ovlivňují osoby, které se věnují duchovnímu nebo vokačním doprovázení, nebo tyto služby nabízejí na mnoha vzájemně se protínajících úrovních:

- Charakteristická forma *racionálního uspořádání* aktivit členů organizace a vliv momentálního *stylu* uspořádání.
- *Charisma* a *poslání* organizace a její vliv na život a spiritualitu členů.
- Přítomnost různých *funkcí* a *odpovědností* uvnitř organizace a vliv *stylu* a *očekáváníí*, které jsou pro jejich vykonávání charakteristické.
- Model *autority* v organizaci a *styl řízení* osob, které autoritu zastávají.

Je důležité si uvědomovat, že každá organizace je *složitou arénou* emocí, pocitů a zkušeností. To je velice často určováno stupněm pozornosti, který je dáván administraci a dalším tématům, spíše než osobám a kvalitě jejich života, a v neposlední řadě jejich osobním, pracovním, sociálním a duchovním potřebám. Duchovní vůdce musí chápat, že se v takovýchto prostředích často bere mnohem vážněji řešení problémů, než osoby, kterých se to týká. Důsledky je si možno domyslet. Je třeba mít na paměti, že pocity přispívají struktuře, kultuře a duchu té které organizace a odrážejí je. Ti, kdo zastávají autoritu, mají navíc moc rozhodovat, které pocity jsou uvnitř organizace přijatelné, a proto jsou členové, kteří se do jejich kritérií nevejdou, vystaveni kritice a odmítání.

- Organizace působí na život členů, zejména v kontextu *formace* a *učení*, lidského a profesního, stejně tak jako pastoračního a duchovního *rozvoje*, a *sociálního* postavení členů.
- Velký vliv má *sociální systém* organizace. Převažující uspořádání je např.
 - otevřené nebo uzavřené?
 - administrativní nebo prorocké?
 - politické nebo technické?
- *Kultura* organizace hraje v životě členů dominantní roli:
 - Kultura *moci*, kde je všechno centralizováno;
 - Kultura *rolí*, kde je všechno formální;
 - Kultura *úkolů*, kde je plán důležitější než lidé;
 - Kultura *osob*, kde je každý vnímán z hlediska své kompetence a odpovědnosti;
 - Kultura *přežívání*, charakteristická strachem z budoucnosti, zejména v prostředích, kde vládne neosobní styl;
 - Kultura *útlaku*, charakteristická zneužíváním autority nebo moci;
 - *Nízká kultura*, charakteristická uzavřeností a stárnutím.

Správné, empatické porozumění kulturnímu modelu organizace a jeho vlivu na členy je podstatně důležité pro každého duchovního vůdce, který v organizaci pracuje, např. ve formaci. Nestačí, aby ti, kdo pracují v duchovním nebo vokačním doprovázení kulturu organizace pouze definovali. Je mnohem důležitější, aby lidé věnující se duchovnímu doprovázení znali a chápali její vliv na *vnitřní svět* členů. Za těmito kulturami skrytě působí psychologické a duchovní obranné mechanismy. Jelikož jsou obvykle nevědomé a nerozpoznané, jsou často chybně chápány. Úkolem duchovního vůdce je pochopit jejich kapacitu působit utrpení (např. zkušenosti temné noci), případně zatemňovat nebo odklánět z života lidí to, co je Boží (např. zkušenosti s nepřítomností Boha). Tyto faktory mohou často přivádět na povrch nevyřešené osobní otázky, které potom ovlivňují kvalitu duchovního života a modlitby člověka.

OTÁZKY K OSOBNÍ REFLEXI

DOVEDNOST	CO DĚLAT	OSOBNÍ POZNÁMKY
OSOBNÍ POSTOJE	URČETE JE	
POZORNOST	PRAKTIKUJTE	
NASLOUCHÁNÍ	PRAKTIKUJTE	
POROZUMĚNÍ, DŮVĚRA, ÚCTA	URČETE VAŠE CHOVÁNÍ	
PAMATOVAT SI JMÉNA	UČTE SE!	
ÚROVEŇ ZÁJMU	OBJEVTE, CO MÁTE SPOLEČNÉHO	
STANOVIT SI CÍLE A ROZPOZNÁVÁNÍ	DĚLEJTE VHODNÉ PLÁNY	
ÚROVEŇ POROZUMĚNÍ	CO DOUFÁTE, ŽE OBJEVÍTE?	

TEST SCHOPNOSTI NASLOUCHAT

DOVEDNOST	ZŘÍDKA	NĚKDY	VŽDY
Dovolím mluvícímu dokončit větu.			
Než odpovím, ujistím se, že jsem dobře pochopil úhel pohledu druhého.			
Při naslouchání používám zvuky, abych dal najevo zájem a pozornost.			
Snažím se chápat pocity druhého.			
Než odpovím, odpověď si představím.			
Naslouchám a určuji důležité body.			
Než odpovím, představím si řešení.			
Naslouchám s otevřenou myslí.			
Během naslouchání si dělám poznámky.			
Vyhýbám se soudům.			
Naslouchám i když je ten, kdo mluví, nezajímavý.			
Naslouchám i když ten, kdo mluví, je hloupý.			
Dívám se na toho, kdo mluví.			
Když naslouchám, jsem trpělivý.			
Kladu vyjasňující otázky, abych si byl jistý, že jsem porozuměl.			
Když naslouchám, nejsem roztržitý.			

TEST SEBE-UVĚDOMĚNÍ

Vidíme svět z hlediska historie našeho vlastního života. Ta je obarvena našimi zkušenostmi. Když pomáháme druhým, je třeba vědět, co k naší vlastní historii patří, kdy reagujeme na své vlastní zkušenosti. Důležitým způsobem přípravy pro činnost naslouchání je velmi dobře znát svoji vlastní historii. K tomu vám napomůže, když si svůj životní příběh napíšete na základě odpovědí na následující otázky z hlediska šesti bodů: vaše dětství, vaše dospívání, vaše výchovné zkušenosti, vaše práce a pastorační zkušenosti, vaše zážitky intimity a vztahů, vaše zkušenosti s životem a smrtí.

JAKÉ JSOU MÉ ZKUŠENOSTI Z MINULOSTI, ZEJMÉNA TY, CO MĚ ZRANILY?	
JAKÉ JSOU MÉ NADĚJE A STRACHY? JAKÝ NA MĚ MAJÍ VLIV?	
JAKÉ JSOU MÉ SNY A OČEKÁVÁNÍ? JAK SE VYROVNÁVÁM S NESOUHLESEM A SELHÁNÍM?	
JAK OVLIVŇUJÍ MÉ NÁZORY RODIČE A VLIVNÍ PŘÁTELÉ?	
JAK MĚ OVLIVNILY MÉ ZKUŠENOSTI S VÝCHOVOU?	
JAK MĚ OVLIVŇUJE PROSTŘEDÍ MÉ RODINY A DOMOVA?	
JAK MĚ OVLIVŇUJE MÁ NÁBOŽENSKÁ ZKUŠENOST A PROSTŘEDÍ?	
KDO MI POMOHL – CO UDĚLAL?	

NĚKTERÉ DALŠÍ OTÁZKY K PŘEMÝŠLENÍ

NA ZÁKLADĚ ČEHO VIDÍTE SVĚT TAK, JAK JEJ VIDÍTE?	NA ZÁKLADĚ ČEHO VIDÍ DRUZÍ LIDÉ SVĚT TAK, JAK JEJ VIDÍ?
NA ZÁKLADĚ ČEHO VIDÍTE SVĚT JINAK, NEŽ DRUZÍ?	NA ZÁKLADĚ ČEHO VIDÍ DRUZÍ LIDÉ SVĚT JINAK, NEŽ VY?
CY BYSTE ŘEKLI O SVÝCH NADĚJÍCH A SNECH?	CO BYSTE ŘEKLI O SVÝCH OBAVÁCH A DĚSECH?
JAK OVLIVNILY MOJE VIDĚNÍ SVĚTA TRÁPENÍ A ZKOUŠKY, KTERÝMI JSEM PROŠEL?	JAK OVLIVNILY TRÁPENÍ A ZKOUŠKY VIDĚNÍ SVĚTA U JINÝCH LIDÍ?
JAK SNADNO V SOBĚ ROZPOZNÁVÁM NEVYŘEŠENÉ PROBLÉMY DANÉ RODINOU, Z NÍŽ POCHÁZÍM?	OČEKÁVÁM, ŽE DRUZÍ LIDÉ MAJÍ VĚTŠÍ OSOBNÍ UVĚDOMĚNÍ NEŽ JÁ SÁM?
ROZPOZNÁVÁM V SOBĚ SNADNO NEVYŘEŠENÉ PROBLÉMY MÉHO VÝVINU?	OČEKÁVÁM, ŽE JSOU DRUZÍ LIDÉ UVĚDOMĚLEJŠÍ NEŽ JÁ?
ROZPOZNÁVÁM SVĚ OBRANNÉ MECHANISMY, A TO ZEJMÉNA V DUCHOVNÍM ŽIVOTĚ?	OČEKÁVÁM, ŽE JSOU DRUZÍ OTEVŘENĚJŠÍ NEŽ JÁ?

Kontemplativní naslouchání je zakládajícím prvkem vztahu duchovního vedení. Umění a dar kontemplativního naslouchání duchovnímu vůdci umožňuje naslouchat s uchem na srdci toho, kdo o duchovní vedení žádá, co momentálně prožívá ve svém denním životě. Duchovní vůdce spolu s tím, kdo je doprovázen, otevírají na své pouti ojetiv ke spatřování Boha tam, kde je. Kontemplativní naslouchání je formou naslouchání posvátnému, a začíná dokonce dříve, než vedený člověk přijde. Je to tehdy, kdy se duchovní vůdce vyladí na přítomnost Boží a otevře se působení Ducha svatého. Kontempace dokáže člověka celou jeho bytostí udržovat v přítomnosti Pána, který proměňuje. Kontemplativně naslouchat během sezení duchovního vedení znamená:

- vnímat druhého v tichu,
- uznávat druhého jako obraz Boží,
- naslouchat a čekat na Pána,
- pozorně očekávat hnutí Ducha svatého.

Kontemplativní naslouchání určuje kvalitu čtveré pozornosti zaměřené na pevnou naději:

- očekávané v první řadě od Boha,
- pak od toho, co nám druhý sděluje (slovně i mimoslovně)
- přičemž duchovní vůdce zároveň dává pozor na svá vnitřní hnutí (pocity, myšlenky, touhy, obrazy a fyzické reakce nebo vjemy, které se při naslouchání vynořují)
- a na svůj vlastní vnitřní odpor.

Kontemplativní naslouchání je meditativním postojem, který se nesoustřeďuje na problémy proto, aby byly řešeny, ale aby duchovní vůdce spíše porozuměl než odpovídal nebo vyjasňoval. Naslouchání srdcem zahrnuje nejen naslouchání samotné, ale také plnou přítomnost vůči tomu, kdo hovoří. Znamená naslouchat z místa vnitřního ztišení bez soudů, předsudečných myšlenek nebo tužeb, bez nutkání pomáhat, s opuštěním touhy mýt moudrý, utěšující a znalý. Čím je naslouchání pečlivější, tím větší prostor ponechává pro to, co je tajemné, co nelze tak snadno vyslovit, a co se hovořící osoba vyslovit snaží; je takové, že umožňuje naslouchat duši a hnutím ducha, a tak dává duchovní nástroje k duchovní změně. Kontemplativní naslouchání napomáhá doprovázeným v cestě k větší vnitřní svobodě a celistvosti. Na druhé straně, duchovnímu vůdci umožňuje být přítomným uprostřed probíhajícího utrpení. V tomto smyslu člověka může posílit v denním životě.

Je důležité si uvědomit, že vztah duchovního vedení je formou společenského vztahu. Jako každá jiná taková forma bude mít tendenci upřednostňovat nebo naopak potlačovat některá témata a praktiky. Kontemplativní naslouchání je pro tyto lidské dynamiky a odpory vnímavé. Dobré duchovní vedení je kontemplativně otevřeno nejhlubším rozměrům lidské osobnosti a má schopnost druhého člověka povzbudit, aby si tyto hlubiny uvědomoval. U vedeného upřednostňuje aktivity, které dávají smysl. Naslouchání – jako posvátné umění – vyžaduje prostředí, ve kterém současně organicky působí tři kvality: ticho, reflexe a přítomnost. Ticho znamená odevzdání se tajemství: nejen umožňuje naslouchat Bohu, ale také napomáhá těm, kdo v něm jsou, být ve vztahu k Bohu stále vnímavější. Kontemplativní reflexe umožňuje naslouchat sobě samému v Boží přítomnosti, což povzbuzuje důvěrnost s hlasem vlastní duše. V salesiánské tradici je důležité si uvědomit, že přítomnost je zakořeněna v naslouchání od srdce, naslouchání druhému takovým způsobem, který dopřeje čas, aby se srdce spojila. Spojení s druhým na úrovni srdce je nejen posvátným zážitkem, ale je rovněž jádrem salesiánské metody. Napomáhá tomu:

- **Kladení evokativních otázek** (otázky, které duchovní vůdce klade, aby mohl vstoupit hlouběji do zkušenosti druhého).
- **Občasné poznámky** (duchovní vůdce jimi upozorňuje vedeného na nějaké slovo nebo tvrzení, které se zdá být zvláště důležitým; činí poznámky k neverbální komunikaci vedeného atd.).

- **Popisování vlastních vnitřních hnutí** (pocitů, myšlenek, tužeb, intuicí nebo fyzických reakcí, které se během naslouchání vynořují).
- **Udržování soustředěnosti** vůči druhému, např. „Když jsi řekl _____, přivedlo mě to k uvědomění si _____; říká to něco také tobě?“

Dostanete-li se díky kontemplativnímu naslouchání do velké blízkosti, vybědňte vedeného, aby se klidně postavil do přítomnosti Boží a přemýšlel nad následujícími otázkami:

- Co nyní cítíš?
- Co se tě dotklo?
- Co ses z toho dověděl a uvědomil si o sobě?
- Co si z toho odneseš?
- Dospěl jsi při tomto našem posezení k nějakému zvláštnímu uvědomění nebo modlitbě? Pokud ano, k čemu?
- Je něco, za co by ses chtěl spolu se mnou modlit dříve, než skončíme? Pokud ano, za co?

Kdo má vyhledat duchovní vedení?

- Ten, kdo si volí povolání.
- Ten, kdo pociťuje nový smysl Boha v životě.
- Ten, kdo se cítí od Boha vzdálený.
- Ten, kdo musí udělat nějaké důležité rozhodnutí nebo rozlišování.
- Ten, kdo se musí v životě vypořádat s nějakou změnou nebo přeměnou.
- Ten, kdo se cítí roztráštěný, rozbitý, vzdálený, ustrašený, našťvaný.
- Ten, kdo je přetížený a ztratil zájem.
- Ten, kdo má nějakou službu v církvi.
- Ten, komu se služba stala spíše břemenem než dáváním života.
- Ten, kdo se musí vyrovnat s jakoukoli ztrátou.
- Ten, kdo touží růst v modlitbě a lásce.
- Ten, kdo je v těžkých duchovních nesnázích.

Pokud se naučíme kontemplativně naslouchat pozvání ke změně, vynoří se celý nový svět svobody, možností a tvořivosti. To je klíč k novému omlazení kongregace i církve.

NĚKTERÉ ZÁKLADNÍ ŽIVOTNÍ OTÁZKY PRO DUCHOVNÍ VŮDCE

1. Nač vynakládáte svůj čas a energii? Čemu věnujete svůj nejlepší čas a energii?
2. Které cíle, sny nebo instituce inspirují vaše vydávání sebe sama?
3. Které síly nebo kterých sil se ve vašem životě nejvíce obáváte? Na kterou sílu nebo síly se nejvíce spoléháte?
4. Čemu nebo komu jste zasvětili svůj život?
5. S kým sdílíte své nejhlubší a nejosobnější naděje?
6. Co je nejsilnější nadějí a úmyslem vašeho života?
7. Co vám pomáhá si uvědomovat zázrak a tajemství života? Jak odpovídáte?
8. Nakolik jste kontemplativními?
9. Jak prožíváte Velikonoční tajemství? Jak pociťujete duchovní rytmus umírání a vstávání ve vašem životě?
10. Jaké obrazy Boha vás ovlivňují?
11. Kdy, kde a jak nacházíte Boha ve svém životě?
12. Čekáte na Boha?
13. Jak Bohu sloužíte? Co lidem říkáte o tom, jaký Bůh je?
14. Když se modlíte, jaký druh vědomí zakoušíte?
15. Co podporuje a živí váš vztah k Bohu? Co vás udržuje přítom, abyste šli dál?
16. Jaké praktiky denně, týdně, měsíčně provádíte, abyste napomohli růstu vašeho uvědomění si Boha?
17. Co brání vašemu uvědomění si Boha a vměšuje se do vašeho vztahu?
18. Jaký odpor vůči Bohu jste v sobě objevili?
19. Jak mění vaši spiritualitu studium a pastorece?
20. Ohledně věcí, které vás přitahují: jaký vliv na vás mají? Proč vás přitahují? Vzbuzují závislost?
21. Jakou milost byste od Boha potřebovali, abyste se osvobodili od závislostí a rostli ve vnitřním pokoji?
22. Jaké jsou priority vašeho života? Slučují se s Bohem, kterého máme milovat?
23. K čemu vás Bůh volá? K čemu jste povoláni se stát a co dělat?
24. Co vás motivuje k tomu, abyste řekli *ano*? Co k tomu, abyste řekli *ne*?
25. Jste schopni rozlišovat Boha v obdobích krize? Jak se vypořádáváte s úzkostmi?
26. Jak prožíváte a jak si ceníte vašich vztahů? Uznáváte je jako zdroje svatosti?
27. Jak se udržujete zdravými, majícími představitivost, tvořivými, radostnými?
28. Co vám uprostřed reality života dává naději?
29. Co vám pomáhá k dosažení celistvosti života?
30. Co vám pomáhá být soustředěnými na Boha?
31. Co ve vašem životě posiluje spojení se sebou, druhými, světem a Bohem?
32. Jak jste otevření pro jednoduchost?
33. Jak jste vděční?
34. Která jsou neustálá znamení Boží přítomnosti a společnosti ve vašem životě?
35. Co děláte pro to, abyste omezili závislost na vlastním egu?

OBSAH

Úvod: Obecné úvahy.....	1
Salesiánský rozměr	2
Otázka definicí: duchovní vedení a spiritualita.....	3
Vliv Don Boskova preventivního systému.....	5
Výzva touhy	6
Základní technické dovednosti v duchovním vedení.....	8
1. Láska a starostlivost	8
2. Pozornost.....	9
3. Naslouchání.....	9
4. Tázání se.....	10
5. Odpovídání.....	11
6. Ukončení	13
Jemné umění naslouchání	14
Některé typicky empatické reakce	16
Některé nedostatky při naslouchání	16
Podporující dovednosti pro duchovního vůdce.....	17
Jádru empatického naslouchání a porozumění.....	17
Kontemplativní naslouchání a porozumění.....	18
<i>Otázky k reflexi duchovního rozvoje</i>	<i>20</i>
Duchovní vedení uvnitř prostředí organizace	21
<i>Otázky k osobní reflexi.....</i>	<i>22</i>
<i>Test schopnosti naslouchat</i>	<i>22</i>
<i>Test sebe-uvědomění</i>	<i>23</i>
<i>Některé další otázky k přemýšlení.....</i>	<i>23</i>
<i>Některé základní životní otázky pro duchovního vůdce</i>	<i>26</i>